

Protokol i ceremonijal

Jozipović, Petra

Professional thesis / Završni specijalistički

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:243257>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-29**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski sveučilišni
specijalistički studij Vanjska politika i diplomacija

Petra Jozipović

Protokol i ceremonijal: suvremeni izazovi u diplomatskoj praksi

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, prosinac 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski sveučilišni
specijalistički studij Vanjska politika i diplomacija

Protokol i ceremonijal: suvremeni izazovi u diplomatskoj praksi

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Đana Luša

Studentica: Petra Jozipović

Zagreb, prosinac 2023.

Izjavljujem da sam završni rad „Protokol i ceremonijal: suvremeni izazovi u diplomatskoj praksi“, koji sam predala na ocjenu mentorici izv. prof. dr. sc. Đani Luši, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mom autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Petra Jozipović

ZAHVALE

Tema ovog rada je nadahnuta i usko povezana s poslom kojeg profesionalno obavljam. Višegodišnje iskustvo, ljubav prema poslu, vjera te nesebična i bezuvjetna podrška onih koji su vjerovali u mene, stvorili su u meni pozitivno ozračje i motivaciju za nastanak istog.

Tijekom specijalističkog studija stekla sam dodatna teorijska i praktična znanja te upoznala niz susretljivih i dragih kolega, a neki od njih postali su pravi prijatelji. Dragocjeni savjeti i sugestije kolega iz resornih službi s kojima sam se povezala tijekom nastanka ovog rada, upotpunili su sadržaj istog. Svima njima od srca zahvaljujem na svakom osmijehu, susretljivosti, zajedničkim promišljanjima, sugestijama i neiscrpnim raspravama.

Posebnu zahvalu upućujem mentorici izv. prof. dr. sc. Đani Luši na prihvaćenom mentorstvu i kontinuiranom ohrabrivanju, ne samo proteklih godinu dana, već i kroz cjelokupno studiranje. Uvijek profesionalna, susretljiva te potpora i oslonac, kao profesor i kao čovjek. Hvala joj na ukazanom povjerenju, pruženoj prilici i kvalitetnom vođenju tijekom nastanka ovog rada.

Na kraju, najveća i najiskrenija zahvala mojoj obitelji koja je uvijek tu, podupire me na svakom koraku i vjeruje u moj uspjeh.

SAŽETAK

Početak 1990-ih hrvatska diplomacija bila je poput bojišnice trudeći se dokazati pravo Republike Hrvatske na postojanje kao države s ciljem stjecanja formalno-pravnog suvereniteta te uspostave mreže diplomatskih odnosa. Integracija u europske i euroatlantske strukture te jačanje strategije meke moći Hrvatske doprinijeli su razvoju male države kao aktera međunarodnih odnosa pozicionirajući ju kao prepoznatljivu i uspješnu u međunarodnoj zajednici. Protokol, poznatiji pod nazivom nijemi jezik politike, koristi se kao snažan komunikacijski alat u diplomatskom ophođenju. Rad temeljem studije slučaja prikazuje važnost protokola i ceremonijala u suvremenim međunarodnim odnosima te njihov utjecaj na stvaranje meke moći države u svijetu. U radu se evaluira uspješno organiziran i proveden protokol na primjeru svečanosti otvaranja Pelješkog mosta, jednog od nacionalnih simbola suvremene hrvatske države, koji je jačanjem teritorijalne kohezije Republike Hrvatske doprinio pozitivnoj međunarodnoj percepciji i uspješnoj promociji male države.

***Ključne riječi:** protokol, ceremonijal, meka moć, međunarodni odnosi, Pelješki most*

SUMMARY

In the early 1990s, Croatian diplomacy was like a battlefield, striving to prove the right of the Republic of Croatia to exist as a state with the aim of acquiring formal-legal sovereignty and establishing a network of diplomatic relations. Integration into European and Euro-Atlantic structures, as well as strengthening Croatia's soft power strategy, contributed to the development of the small state as an actor in international relations, positioning it as recognizable and successful in the international community. Protocol, better known as the silent language of politics, is used as a powerful communication tool in diplomatic dealings. Based on a case study, this work demonstrates the importance of protocol and ceremonialism in contemporary international relations and their influence on the creation of a state's soft power in the world. The paper evaluates the successful organization and implementation of protocol using the example of the ceremony marking the opening of the Pelješac Bridge, one of the national symbols of contemporary Croatian statehood, which, through strengthening the territorial cohesion of the Republic of Croatia, contributed to a positive international perception and successful promotion of the small state.

Keywords: *protocol, ceremonial, soft power, international relations, Pelješac Bridge*

„Prijatelju, pomakni se naviše! To će ti biti čast pred svima koji sjede s tobom za stolom.

Jer svaki koji se uzvisi, ponizit će se, a tko se ponizi, uzvisit će se.“

(Lk 14, 10-11)

Sadržaj

1. UVOD	1
2. TEORIJSKO – METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA	3
2.1 Definiranje pojmova	3
2.1.1. Protokol i ceremonijal	3
2.1.2. Meka moć	5
2.2. Povijesni razvoj protokola i ceremonijala u diplomaciji	6
2.3. Državni i diplomatski protokol: osnovne funkcije i zadaci	9
2.4. Pripreme državnih i službenih posjeta	11
2.5. Propusti iz diplomatske prakse	17
3. PRIMJERI ORGANIZACIJE DRŽAVNOG PROTOKOLA	19
3.1. SAD	19
3.2. Francuska	21
3.3. Hrvatska	22
4. STUDIJA SLUČAJA: državni protokol i svečanost otvaranja Pelješkog mosta	25
4.1. Priprema svečanosti	26
4.2. Pravila protokola i prijem stranih delegacija	32
4.3. Protokol kao element promoviranja i jačanja meke moći Hrvatske	34
5. ZAKLJUČAK	36
6. LITERATURA	38

1. UVOD

Uspostava i razvoj međudržavnih odnosa omogućili su rješavanje zahtjeva i otvorenih pitanja pomoću bilateralnih i multilateralnih sporazuma među pojedinim političkim akterima u međunarodnoj zajednici. Jačanje diplomatskih veza i međunarodne suradnje ovisi o uspješnosti i vještini diplomatskog znanja u ostvarivanju vanjskopolitičkih ciljeva bez prijetnji i uporabe sile. Način međusobne komunikacije i ophođenja, temeljna je oznaka međunarodnih odnosa i diplomacije. Iz toga proizlaze obveze i skup pravila ponašanja kojih se moraju pridržavati subjekti međunarodnog prava. Pravo na jednakost osnovno je pravo svake države, a isto vrijedi i u primjeni protokola. Prilagodba novim okolnostima dovela je do promjena u diplomatskoj praksi, ali ne i umanjivanja vrijednosti uljudnog ponašanja u svakodnevnim i protokolarnim situacijama. Kodificirana pravila diplomacije i diplomatske profesije u suvremenim međunarodnim odnosima ne zahtijevaju više strogu formalnost, već teže postizanju uspješnih i efikasnih rješenja na međunarodnoj političkoj sceni.

Protokol predstavlja rafiniran i sofisticiran alat diplomacije čija je zadaća višestruka i kompleksna. Uspješna diplomacija iziskuje recipročne državne i službene posjete najviših stranih dužnosnika kao strateško ulaganje u povezivanje i održavanje uspostavljenih međudržavnih veza. Planiranje takvih susreta zahtijeva temeljitu analizu društvene i političke situacije te detaljnu pripremu. U provođenju političkih aktivnosti, protokol i ceremonijal imaju ključnu ulogu u diplomatskom djelovanju određenih vanjskopolitičkih aktera u međunarodnoj zajednici. Međusobno uvažavanje kulturne i religijske specifičnosti pridonosi izgradnji povjerenja i jačanju diplomatskih odnosa. Iskazivanje poštovanja prema drugim subjektima ogleda se u poštivanju protokolarnih pravila stvarajući pozitivan imidž jedne zemlje u međunarodnom okruženju. Nepoštivanje istih može dovesti do neugodnih situacija i incidenata, što može narušiti suradnju na međunarodnoj razini.

Dinamičnost međunarodnih odnosa zahtijeva kontinuiranu prilagodbu ciljeva suvremenih država, što doprinosi efikasnosti njihove vanjske politike te izgradnji povjerenja, stabilnosti i prosperiteta na globalnoj razini, jačajući pritom konstruktivne diplomatske odnose među nacijama u cilju postizanja mira i napredaka.

Rad je podijeljen u tri cjeline u kojima se analiziraju suvremeni izazovi predstavljanja država u međunarodnim odnosima kroz važnu ulogu protokola i ceremonijala. U radu se polazi od teze da protokol predstavlja snažan diplomatski alat u promoviranju države i jačanju njezine meke moći na međunarodnoj razini. U prvom dijelu rada predstavljen je teorijsko-metodološki okvir istraživanja kroz definicije pojmova protokola i ceremonijala te njihovo kodificiranje i standardiziranje u diplomatskom ophođenju, meke moći, analizu povijesnog razvoja i zadatke protokola u diplomaciji, pripremu državnih i službenih posjeta, propuste u diplomatskoj praksi te korisne protokolarne savjete. Drugo poglavlje proučava implementaciju protokola u Sjedinjenim Američkim Državama i Francuskoj, koristeći ih kao primjere država koje su uspješno prilagodile svoje državne protokole novim okolnostima. Također, analizira se primjena protokola u Republici Hrvatskoj, ističući njezinu specifičnost kao male države u suvremenim međunarodnim odnosima. U trećem dijelu rada nastoji se, kroz studiju slučaja, kontekstualizirati značenje protokola i ceremonijala na primjeru svečanosti otvaranja Pelješkog mosta te analizirati način njihovog utjecaja na jačanje meke moći i međunarodnog položaja Republike Hrvatske u geopolitičkom kontekstu.

2. TEORIJSKO – METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

2.1. Definiranje pojmova

Dobro osmišljena i vješta diplomacija najbolje predstavlja svoju državu i jača njezinu meku moć u međunarodnoj zajednici. Njezina uspješnost uvelike ovisi o znanju i organiziranosti protokola i ceremonijala te primjeni kodificiranih pravila u međunarodnim odnosima. Za detaljnije i potpuno razumijevanje suvremenih izazova promoviranja država u međunarodnom okruženju, potrebno je najprije definirati temeljne pojmove istraživanja, posebice specifičnosti protokola i ceremonijala te meke moći suvremenih država radi njihovog predstavljanja i promicanja različitih vanjskopolitičkih ciljeva.

2.1.1. Protokol i ceremonijal

U suvremenom međunarodnom pravu, pravo na jednakost jedno je od osnovnih prava svake države koje se velikim dijelom očituje i u primjeni protokola. Sukladno tome, protokol nije dio međunarodnog prava već običajna norma o jednakosti država u međunarodnoj zajednici (Mikolić, 1995: 13). Termin *protokol* grčkog je podrijetla te je korišten za označavanje spisa lijepljenjem vrpce ili pečata kao dokaz izvornosti dokumenta, a danas predstavlja veliku važnost u međunarodnim odnosima prilikom posjeta drugoj državi (Berković, 2006: 123). Integracija općeprihvaćenih načela i usvajanje međunarodnih sporazuma o stabilnom i čvrstom odnosu, obvezala je mnoge subjekte međunarodnog prava na poštivanje unaprijed definiranih pravila o međusobnom ophođenju. Takvo prihvaćeno kodificirano ponašanje u međunarodnim odnosima naziva se diplomacija. Suvremena diplomacija predstavlja dobro osmišljenu i vještu političku aktivnost s ciljem jačanja diplomatskih veza izgrađujući povjerenje i suradnju među državama i drugim subjektima formalnim sporazumijevanjem ili prešutnim prilagođavanjem (Ibid: 7). Svaka društvena zajednica ima uspostavljenu strukturu i hijerarhijska pravila koja definiraju postupanje njezinih članova. Prema tome, „protokol je oblik hijerarhijskog reda, izraz ugladenog ophođenja među nacijama“ (Wood i Serres, 2004: 25). To je „skup pravila ponašanja za vlade i njihove predstavnike u službenim i neslužbenim prilikama“ (Ibid: 25) koja im osiguravaju pripadajuće mjesto u administrativnoj i političkoj strukturi, neovisno o društvenom poretku pojedine države te rješavaju pitanja preseansa, razna ustupanja, korištenje povlastica i imuniteta (Ibid: 14).

Protokol sadrži skup etičkih i moralnih normi međunarodnog kodeksa pristojnosti najviših predstavnika međunarodnih subjekata u diplomatskoj praksi. To je ujedno i sastavni dio svake državne uprave potreban za uspostavljanje i održavanje bilateralnih i multilateralnih odnosa s ciljem zaštite nacionalnih interesa u brojnim međunarodnim procesima. Zahvaljujući bilateralnoj i multilateralnoj diplomaciji, protokol označava i međunarodne sporazume, skup pisanih detalja i običajna pravila ponašanja između predstavnika određene institucije ili ustanove koje se bave primjenom istog (Mikolić, 1995: 6).

Strogo pridržavanje propisanih međunarodnih pravila i formi naziva se ceremonijalom, a proizlazi iz poštovanja tradicionalnih vrijednosti temeljenih na kulturnom i nacionalnom identitetu te stvara povoljnije uvjete za razvoj suradnje i komunikacije, koji osiguravaju unapređenje diplomatskog ophođenja u međudržavnim poslovnim odnosima. Ceremonijal kao sastavni dio protokola, javlja se u gotovo svim diplomatskim aktivnostima, a „u velikoj mjeri temelji se na običajima i tradicijama država“ (Berković, 2006: 125). Vrednuje se „kroz poštovanje pravila uobičajenih u svečanim prigodama. Ta se pravila odnose na red prvenstva, oslovljavanje, odijevanje i dr.“ (Tödling, 2021: 10). Zbog toga je ceremonijal za pojedine prigode podvrgnut međukulturološkim razlikama, pri čemu iskazivanje počasti prema svakom subjektu međunarodnih odnosa mora biti u potpunosti jednako. Sukladno tome ceremonijal nema propisana međunarodna pravila, već ga svaka država propisuje prema ustavnom poretku, običajima i diplomatskoj praksi te zahtijeva strogo pridržavanje reguliranih i unaprijed dogovorenih protokolarnih načela. Dobro pripremljen ceremonijal od izrazite je važnosti u međunarodnim odnosima i zbog toga mu sve države pristupaju s najvećom ozbiljnošću. Priprema ceremonijala i razvoj situacije za svaki pojedini proces uvjetuju ishod istog. Izravno prije samog početka ceremonijala utvrđuje se unaprijed uspostavljeni hodogram. Ceremonijal stvara pozitivno ozračje kao preduvjet za razvijanje međusobne suradnje država i dobrih međunarodnih odnosa.

Postoje otvorena pitanja i bitna pravila protokola i ceremonijala, koja nisu sklopljena međunarodnim sporazumima te se ona rješavaju sukladno međunarodnom običajnom pravu i uobičajenoj tradiciji određene zemlje. Za uspjeh i pozitivan odjek, poslovi protokola i ceremonijala podrazumijevaju ljubaznost i profesionalnost na najvišoj razini jer bez dobrih manira, bontona, poštivanja običaja i pridržavanja etičkih propisa te jasno definiranih ciljeva nema niti postizanja željenih rezultata.

2.1.2. Meka moć

Na transformaciju međunarodnog političkog poretka utječu brojni faktori. Promjene nastale u raspodjeli moći u društvenoj i političkoj strukturi jedan su od izazova modernog demokratskog društva. Potiskivanjem primjene vojne sile, države u suvremenom svijetu svoju snagu ne mjere više samo kroz vojnu i ekonomsku utrku, već i u osobitom utjecaju na druge pomoću karizme i kulturnog identiteta (Skoko, 2009: 97). Multipliciranje država i njihovo pozicioniranje u međunarodnoj zajednici te reaktivno i proaktivno vanjskopolitičko djelovanje na međunarodnoj razini dovelo je do ostvarenja interesa novonastalih malih država. Neprestanim lobiranjem i korištenjem metoda za projiciranjem meke moći, male države razvijaju svoj ugled i utjecaj u međunarodnom okruženju (Luša i Mijić, 2012: 60).

U teorijskim polemikama o suvremenim međunarodnim odnosima, posebno se istaknuo konstruktivizam usmjeren na meku ili atraktivnu moć „koja predstavlja uvjeravanje ili sposobnost da se ljude pokrene argumentima“ (Luša, 2016: 232). Pišući o globalnoj dominaciji SAD-a, pojam *meke moći* prvi je upotrijebio Joseph Nye 1990. u članku objavljenom u američkom političkom časopisu *Atlantic Monthly* pod nazivom *The Misleading Meraphor of Decline*, a potom je i termin konceptualizirao u svojoj knjizi *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (Meka moć: Sredstva za uspjeh u svjetskoj politici) (Skoko i Hlača, 2020: 3). Akademski koncept *soft power* pojavljuje se kao protuteža tzv. tvrdoj moći, koja u svjetskom poretku proizlazi iz vojne, političke ili ekonomske snage te se često temelji na BDP-u (GDP), koji se nalazi u središtu tog koncepta. U pojedinim situacijama, jedino primjena sile može postići određeni učinak, ali većinu toga država ostvaruje primjenom meke moći kroz kulturni, intelektualni ili duhovni utjecaj (Skoko, 2009: 97). Prema Nyeu, meka moć je sposobnost uvjeravanja drugih da žele što vi želite. Država može ostvariti određene ciljeve u svjetskoj politici kada druge države žele slijediti njezin primjer, diveći se njezinim vrijednostima i težeći njezinoj otvorenosti i razini napretka (Nye, 2003: 8). Meka moć temelji se na tri izvora: kulturi, političkoj vrijednosti i vanjskoj politici (Luša, 2016: 232). Kultura je temeljni obrazac društvenog ponašanja ključan za poboljšavanje diplomatskih odnosa u savladavanju kulturnog jaza i privlačenju transnacionalnih mreža koje pojačavaju meku moć neke države (Nye, 2008: 84-86). Temeljni resursi služe kako bi uvjerali stranu javnost i partnere te potaknuli njihovu zainteresiranost za ostvarivanje zajedničkih ciljeva (Tuđman, 2013: 16). Meka moć nije rješenje za sve probleme (Nye, 2008: 20). Ona predstavlja sposobnost zavođenja i privlačenja, koje često dovodi do oponašanja. Država će naići na manji otpor ukoliko „uspije svoju moć učiniti legitimnom u očima drugih“ (Skoko, 2009: 98).

Kultura ima najveći utjecaj u promociji države jer prema njoj potrošači nisu sumnjičavi kao prema komercijalnim porukama (Ibid: 106). Unatoč tome, koncept meke moći širi je od kulturne moći i temelji se na percepciji građana (Ibid: 102). Dobrim dijelom odražava se na formiranje javnog mijenja i stavova o pojedinim državama, odnosno na imidž države. Unatoč jačanju meke moći u svijetu, još uvijek moć država reflektira mješavinu tvrde i meke moći (Ibid: 104). Male države ne mogu se natjecati na temelju svoje tvrde moći. Njihova prava vrijednost leži u prirodnim ljepotama, bogatoj kulturno-povijesnoj baštini i društvenoj stabilnosti. Na osnovu spomenutih vrijednosti, male države razvijaju svoj ugled, koji je značajno veći od njihove teritorijalne veličine, ekonomije i populacije (Ibid: 99). Promicanjem vlastitih vrijednosti pridonosimo očuvanju nacionalnog identiteta, položaju države u međunarodnim odnosima i ostvarenju vanjskopolitičkih ciljeva (Skoko i Kovačić, 2009: 29).

2.2. Povijesni razvoj protokola i ceremonijala u diplomaciji

Vodeći svjetski stručnjaci za međunarodne odnose smatraju diplomaciju jednako starom koliko i civilizaciju (Berković, 2006: 17). Unatoč tome, od njezinih prvih početaka prate je mističnost i određeno nerazumijevanje (Vukadinović, 2004: 8). Diplomacija je sastavni dio vanjske politike države potrebna za svakodnevno razvijanje međunarodnih odnosa i često jedina preostala strateška komunikacijska metoda za sprječavanje rata i promicanje položaja vlastite države (Ibid: 81). Povezanost protokola i ceremonijala s vanjskom politikom država koja teži poboljšanju njihove integracije u multilateralni sustav, vidljiva je kroz sve aktivnosti djelovanja na području vanjske i sigurnosne politike, međunarodnih odnosa te diplomatsko-konzularnih predstavništava. Čuvani povijesni spisi služe kao dokazi o međunarodnoj suradnji, mirovnim i drugim sporazumima. Još u Starom zavjetu spominju se izaslanici, a njihova uloga jačala je u razdoblju starog i srednjeg vijeka kao izvjestitelja o političkim i drugim pitanjima te službeno prenošenje poruka vladaru. Ratovanje je bilo prihvaćani oblik komuniciranja, ali s uređenim pravilima vođenja (Ibid: 10). Potpisivanje Vestfalskog mira 1648. označio je kraj Tridesetogodišnjeg rata i prekretnicu u političkom razvoju na cijelom europskom prostoru. Prihvaćenjem uspostave stalnih diplomatskih predstavništava i zaštite diplomatskih predstavnika, „sve države se smatraju jednakima i moraju tu jednakost poštivati“ (Ibid: 16). Svaka država nastojala je osigurati povoljnije uvjete za svoje predstavnike u svrhu postizanja svojih interesa. U klasičnoj diplomaciji Europa je bila središte diplomatskih odnosa, a cilj joj je bio očuvanje mira i stabilnosti. Tako su na Bečkom kongresu 1815. prvi put, tada najjače sile Europe: Francuska, Austrija, Velika Britanija, Rusija i Prusija, multilateralnim sporazumom

objedinile niz običajnih međunarodnih pravila nametnuvši ga i drugim državama u svrhu razvijanja međusobne suradnje u diplomatskim odnosima. Klasični, tzv. francuski model diplomacije, oduvijek se odvijao daleko od očiju javnosti i djelovao u diskreciji, ali sukladno definiranim pravilima protokola i ceremonijala (Berković, 2006: 21). Diplomacija „nije bila doživljavana kao znanost, već samo kao određena vještina komuniciranja“ u svrhu obavljanja isključivo političkih poslova prema sustavu ravnoteža snaga europskih država (Vukadinović, 2004: 22). Glavnu ulogu za osiguravanje i održavanje mira i sigurnosti imale su velike svjetske sile, koje su si dale za pravo odlučivati o politici malih država (Ibid: 27).

Za razliku od francuske diplomacije, u kojoj je najvažniju ulogu imalo tajno pregovaranje, američki predsjednik Woodrow Wilson zagovarao je javnu diplomaciju i važnost stvaranja svjetskog mira, razvoja i suradnje u sklopu međunarodnih organizacija (Berković, 2006: 21). Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do radikalnih promjena u političkom ustroju država, njihovom pozicioniranju na gospodarskoj i političkoj sceni te u diplomaciji i diplomatskoj profesiji, što je ujedno označilo i završetak „tradicionalne političke dominacije Europe u međunarodnoj zajednici“ (Čehulić Vukadinović, 2010: 27). Svijet je bio podijeljen na dva suprotna bloka, od kojih se jedan zalagao za širenje liberalne demokracije i tržišnu ekonomiju, a drugi za razvoj nacionalizma, socijalizma i jednopartijskih sistema. Sukladno tome, SAD je formiranje saveza s drugim zemljama temeljio na krilatici „Štovatelji demokracije i liberalizma američki su prijatelji, svi ostali američki su neprijatelji“ (Ibid: 10). Atlantska povelja smatra se prvim institucionalnim oblikom suodnosa Europe i Sjedinjenih Američkih Država, koja je prethodila osnivanju međunarodne organizacije Ujedinjenih naroda te omogućila poslijeratno zbližavanje euroatlantskih saveznika, što je rezultiralo uspostavom NATO saveza (Ibid: 36).

Pomoć Sjedinjenih Američkih Država u rješavanju kriza na europskom tlu kroz dvije važne vanjskopolitičke inicijative - Trumanovu doktrinu i Marshallov plan, omogućila je SAD-u čvrstu povezanost uz europski prostor i transatlantsko savezništvo (Ibid: 42). Kubanska raketna kriza 1962. rezultirala je postupnim popuštanjem napetosti u odnosima super-sila, što je omogućilo intenzivnije dijaloge između suprotstavljenih strana i dovelo do razvoja diplomatskog komuniciranja i aktivnosti. Osnivanjem Ujedinjenih naroda dolazi do uspostave glavnog centra za diplomatsko komuniciranje u svijetu, stvarajući mrežu diplomatskih kontakata, uključujući i one između konfrontiranih država, te razvijanje boljih politika i strategija za provođenje brojnih međunarodnih procesa i inicijativa (Berković, 2006: 22).

Liberalizacija svjetskog tržišta, proliferacija država, zaštita ljudskih prava i okoliša, humanitarne intervencije, porast migracija, suzbijanje međunarodnog i organiziranog kriminala i terorizma potiču na kontinuirano jačanje zajedničkih razvojnih politika, što rezultira tzv. multilateralnom diplomacijom (Ibid: 24). Proces globalizacije i informacijske revolucije utjecao je na decentralizaciju diplomacije i razvoj diplomatske profesije. Moderna američka diplomacija zamijenila je tzv. klasični model diplomacije (Vukadinović, 2004: 84). Porasla je potreba za pregovaranjem u svrhu mirnog rješavanja sporova, konzultacija i aktivnog upravljanja u kriznim situacijama, što je dovelo do proširenja poslova iz djelokruga rada diplomatsko-konzularnih predstavništava i ministarstva vanjskih poslova (Ibid: 85).

Novi svjetski poredak krajem 90-ih godina utjecao je i na strateško promišljanje komunikacijskih aspekata javne diplomacije (Glavaš Kovačić, 2013: 63). Napretkom informacijsko-komunikacijskih tehnologija svijet je postao povezaniji i dostupniji. Moderna komunikacija putem elektronskih medija i interneta te sve veća popularnost društvenih mreža omogućili su brže i efikasnije informiranje javnosti (Čehulić Vukadinović, 2010: 12). Tako je otvoren put prema odnosima s javnošću, kao važnom segmentu strateškog komuniciranja država, koji izravno utječe na vladajuće elite, javno mnijenje i promjenu globalne percepcije (Skoko, 2021: 55). Diplomacija nije kreator vanjske politike, već njezin provoditelj i tumač kroz vrlo predan radni angažman koji uključuje različita znanja i vještine (Skoko, 2008: 96). Njezino djelovanje je dinamičan proces u kojem se aktivnosti odvijaju sukladno unutarnjim i vanjskopolitičkim prioritetima svake pojedine države (Berković, 2006: 15). Kako je diplomacija pratila promjene u geopolitičkim odnosima, tako su identificirana pravila protokola i ceremonijala te obrazovanje i selekcija diplomata zauzeli važnije mjesto u diplomatskoj praksi i službi svakog diplomatskog predstavništva (Vukadinović, 2004: 22). Pravila diplomatskih odnosa uređena su odredbama Bečke konvencije o diplomatskim odnosima iz 1961. te Bečke konvencije o konzularnim odnosima iz 1967., koje kodificiraju i standardiziraju diplomatsku praksu primanja diplomatskih predstavnika i njihove dužnosti te reguliraju ponašanje države primateljice (Luša i Polenus, 2016: 191).

Suvremena diplomacija je, promičući ideje mira i suradnje kroz dijalog među državama, dovela do kolektivne sigurnosti i usklađenog djelovanja na svim područjima razvoja, produbljujući tako političke veze i gospodarske interese. Porast aktivnosti kroz bilateralnu, regionalnu i multilateralnu diplomaciju uključio je sve veći broj profesionalnih diplomata u obavljanju službe vanjskih poslova i svih oblika međunarodne suradnje (Vukadinović, 2004: 74).

Proaktivnost profesionalnih diplomata onemogućila je daljnje nesporazume i sukobljavanje te istaknula ulogu prijateljstva u izgradnji društvenog povjerenja i jednakosti među državama i nacijama. Javna diplomacija artikulira svoje vanjskopolitičke interese putem promidžbe nacionalnih i kulturnih vrijednosti s ciljem boljeg pozicioniranja na međunarodnoj razini što iziskuje dodatna medijska sredstva masovnog komuniciranja kao važan segment političkog marketinga koji izravno utječe na kreiranje nacionalnog brenda, stvaranje pozitivnog imidža, formiranje javnog mišljenja i osnaživanje međunarodnog položaja država te mogućnost njihova cjelokupnog napretka i diplomatskog uspjeha.

2.3. Državni i diplomatski protokol: osnovne funkcije i zadaci

Uspostava sustava diplomatske djelatnosti i uspješna gradnja mreže miroljubivih diplomatskih odnosa osnovni su čimbenici opstanka i razvoja svakog aktera međunarodnog poretka utemeljenog na multilateralizmu. Međusobno uvažavanje, kurtoazija i reciprocitet imaju važnu ulogu u poštivanju pravila protokola. Pravilna provedba istih ključ su uspješnog jačanja međunarodne pozicije za ostvarivanje vanjskopolitičkih ciljeva u vlastitom interesu. Povijesno gledajući, svjedočimo brojnim takvim primjerima u postizanju uspješnih međunarodnih ugovora i sporazuma. Protokol je najvažniji sastavni dio suvremene diplomacije i diplomatske profesije, koji obuhvaća pripremu i organizaciju sastanaka, konferencija, putovanja, edukacija, doček i prijam stranih dužnosnika, kao i svih aktivnosti u kojima sudjeluju predsjednik države, parlamenta, vlade ili neki ministar (Tödtling, 2021: 9). Zato svaka država prema unutarnjem ustrojstvu Ministarstva vanjskih poslova ima uspostavljenu Službu za protokol koja razrađuje programe susreta i diplomatskih posjeta te, sva proceduralna, statusna i druga pitanja vezana uz diplomatska predstavništva (Berković, 2006: 123). Za profesionalno obavljanje diplomatskih poslova, diplomatima su dodijeljene određene privilegije i imuniteti za djelotvorno obavljanje funkcije. Svrha prava koja uživaju nije stvaranje povlaštenog položaja pojedinca, jer su isti poslani predstavljati i promicati nacionalne interese države iz koje dolaze, a ne svoje osobne interese (Tödtling, 2021: 71). Suvremeni način života i specifičnost posla utječu na profesionalne živote diplomatskih predstavnika jer se trude sve više integrirati te pobliže upoznati kulturu države primateljice. Iako pojednostavljen i prilagođen uvjetima i okolnosti suvremenog svijeta, protokol zahtijeva posebna znanja i vještine. Najsloženija i najosjetljivija pitanja u međunarodnoj zajednici jesu otvorena pitanja iz područja međunarodnog prava. Bilo kakvo odstupanje i nepridržavanje specifičnih pravila može eskalirati ozbiljnim incidentom.

Zbog toga je pri uspostavi diplomatske komunikacije između protokola i dogovaranju nekog događanja važno ostati objektivan, starajući ugodnu radnu atmosferu i potičući prijateljsko raspoloženje. Uloga protokola u obavljanju diplomatskih poslova je izrazito kompleksna, a može se odvijati samo kada za to postoji politička volja za rješavanje pitanja na obje strane. Temeljna misao u jačanju diplomatskih odnosa bila je spremnost za prihvaćanje povijesne odgovornosti država u promicanju i razvoju prijateljskih odnosa među narodima i državama u okviru međunarodnih organizacija. Poštivanje protokola i ceremonijala predstavlja poštivanje povijesnih, vjerskih i kulturoloških običaja druge države, posebno vidljivo u načinu ophođenja i stilu odijevanja u tradicionalnim vjerskim zemljama. Zahvaljujući tehnološkom napretku, diplomatsko komuniciranje je uvelike olakšano, a protok informacija dostupniji no ikad. Prednost društvenih mreža za komuniciranje odavno su prepoznali i političari koji ih vješto koriste u svojim populističkim javnim istupima u kojima njihova osobnost i karakter lako i vrlo brzo dolaze do izražaja. Zato je važna uloga protokola u odabiru i prilagodbi protokolarnih aktivnosti svakog dužnosnika kako bi se na vrijeme spriječilo bilo kakvo javno poniženje i neugodni gafovi. Ako se i dogodi neka neugodnost, zadaća protokola je diplomatskom suptilnošću i političkom vještinom pronaći razborito i logično rješenje za situaciju.

Među pravilima koja propisuje protokol je i način diplomatskog odijevanja koji se razlikuje od zemlje do zemlje i najviše ovisi o tradiciji, običajima i klimi. Pojednostavljenje suvremenog protokola rezultiralo je sve većom jednostavnošću u odabiru odjeće diplomatskih predstavnika i njihovih supružnika u službenim prigodama. Za svaku pojedinu službenu svečanu prigodu, protokol određuje kodeks odijevanja i označuje ga na službenoj pozivnici za to događanje (Berković, 2006: 154). Protokolarno odijevanje podrazumijeva decentnost. Odabirom odjeće šaljem određenu poruku o sebi, a svako nepoštivanje pravila diplomatskog odijevanja, domaćin doživljava kao osobnu uvredu, osobito u tradicionalnim vjerskim zemljama. Uobičajeno protokolarno odijevanje muškaraca podrazumijeva tamno odijelo i košulju sa, ili bez kravate. Materijal odjeće mora biti prilagođen sezoni jesen/zima i proljeće/ljeto (Privora, 2019: 48). Odjeća žene ne smije biti dekoltirana, a ramena moraju biti prekrivena.

Najelegantnija i najjednostavnija odjeća kod žena je *mala crna haljina*¹ najkraće duljine do pola koljena (Ibid: 49). Napuštanjem strogoće u odijevanju, prevladava mišljenje da je veća pogreška preformalna odjeća za konkretnu prigodu, nego ležernija od uobičajene (Berković, 2006: 156).

---

¹ Udobna, jednostavna i elegantna, mala crna haljinica je bezvremenski klasik. Dvadesetih godina prošlog stoljeća prva ju je osmislila i predstavila modna kreatorica Gabriela Coco Chanel za sebe, kada je tugovala za voljenim muškarcem, a danas ju svaki modni kreator ima u svojoj kolekciji. Postala je neizostavni odjevni predmet koji

Zbog različitih nacionalnih kultura i tradicija, protokol je postao manje formalan i više prilagodljiv današnjem suvremenom svijetu u kojem živimo. Neovisno o nastalim promjenama, pripreme državnih i službenih posjeta još uvijek su protokolarno i ceremonijalno najzahtjevnije jer briga i pažnja dužnosnika otkrivaju smjer u kojem države žele da se njihovi međusobni odnosi dalje razvijaju.

2.4. Pripreme državnih i službenih posjeta

Održavanje međudržavnih posjeta na najvišoj razini doprinosi razvoju široke međunarodne suradnje i jačanju diplomatskih odnosa. Svaki dužnosnik unaprijed planira službene posjete sukladno svojim političkim ili gospodarskim interesima i raspoloživom rasporedu, kao i evidenciji redoslijeda posjeta. Ako je prethodno predstavnik jedne zemlje bio u posjetu stranoj zemlji, tada je red na predstavniku strane zemlje da otputuje i uzvрати posjet. Za formalno dogovaranje istog prethodi usmeni poziv za službeni posjet jednog državnika drugom, kako bi se izbjegle moguće neugodnosti i odbijanja na najvišoj razini. Ukoliko je druga strana raspoložena, slijedi pisani formalni dio s prijedlogom datuma, prilikom čega se mora voditi računa o neradnim danima zemlje gosta i domaćina, kao i državnim i vjerskim blagdanima, npr. šabat kod Židova ili petak kao neradni dan u islamskim zemljama (Tödtling, 2021: 35).

Razlikujemo četiri vrste službenih posjeta: državni (poglavari država), službeni (predsjednik vlade i ministri), radni i privatni posjet (svi rangovi dužnosnika). Parlamentarni posjeti odnose se na posjete članova ili čelnika parlamenata. Za službeni posjet poglavara države primjenjuje se najsvčaniji ceremonijal koji se razlikuje od ostalih posjeta. Poštujući hijerarhiju, ceremonijal predsjednika vlade svečaniji je od onoga za ministre, te manje svečan od onog prilikom državnog posjeta. Svaka država, sukladno svojim običajima i mogućnostima, određuje ceremonijal dočeka, boravka i ispraćaja pri čemu mora paziti da ceremonijal bude jednak za sve državne poglavare. Također je važno da visokog gosta primi njihov partner i da mu se odaju počasti i štovanje koji odgovaraju njegovu značenju. U skladu s tim, može se primijeniti načelo uzajamnosti (Mikolić, 1995: 80-84). Neovisno o vrsti posjeta, nakon dogovora datuma, važno je utvrditi točan sastav delegacije, njihova puna imena, funkcije i titule (akademske, plemićke i dr.) te saznati kojim prometnim sredstvom delegacija putuje, preko koje kompanije, vrijeme polaska i predviđeno vrijeme i mjesto dolaska.

---

nose žene svih dobnih skupina, od djevojaka do zrelih žena. Pristaje svakoj ženi i u svakoj situaciji (Privora, 2019: 49).

Protokoli u međusobnoj komunikaciji dogovaraju odgovarajuće mjere sigurnosti tijekom službenog posjeta i sve ostale bitne detalje (Nick, 1997: 140). Domaćin organizira smještaj, prehranu i program službenog posjeta, pokriva sve troškove strane delegacije osim prijevoza te uvažava posebne zahtjeve visokog gosta. Shodno tome, važno je saznati i preferencije gosta, njegovo zdravstveno stanje i moguće alergije te precizirati sve pojedinosti cjelokupnog programa, od opisa ceremonijala s rasporedom i točno navedenom satnicom sastanka, do smjera kretanja i redoslijeda vozila službene kolone, kao i telefonski broj kontakt osobe zadužene za organizaciju istog. Neposredno prije dolaska visokog gosta i izaslanstva, održava se zajednički sastanak, tzv. prethodnica, na kojoj sudjeluju predstavnici svih protokola, vojske i sigurnosti s ciljem potvrđivanja unaprijed raspoređenih zadataka (Tödtling, 2021: 35-36).

Posjeti na najvišoj razini jesu državni posjeti jer predstavljaju poglavara države i trebali bi trajati najmanje dva ili tri dana. U nekim zemljama postoje strogo propisana pravila protokola koja određuju točno trajanje državnog posjeta i sve pojedinosti vezane za logistiku. Takve pojedinosti osigurava ona država koja je domaćin, npr. Narodna Republika Kina, Država Izrael, Republika Čile, Australija, Talijanska Republika i dr. (Ibid: 36). Navedene zemlje imaju propisano koliko državnih posjeta mogu imati godišnje, što je državni posjet i što on podrazumijeva u protokolarnom smislu, njegovo maksimalno trajanje, raspoloživost službenih automobila i sredstava. Tamo su razlike između državnih i službenih posjeta uočljive već na ceremoniji dočeka (Ibid: 54).

Program državnog posjeta stranog šefa države najčešće sadrži: prijeme, sastanke, razmjenu darova i odličja, radni ručak koji organizira predsjednik vlade, svečanu večeru s drugim visokim dužnosnicima i uglednim građanima, posjet gradonačelniku glavnog grada te polaganje vijenaca i odavanje počasti kod spomenika koji predstavlja nacionalni simbol, npr. kod Spomenika Domovini². Moguće je dogovoriti izlaganje ili posjet gosta nekoj određenoj instituciji, ali u tom slučaju uvijek mora biti prisutan resorni ministar. Ukoliko je potvrđen dolazak supružnika, tada se za njega, prema unaprijed određenim željama, pripremi poseban program (Mikolić, 1995: 79-80).

---

² Spomenik Domovini nalazi se zelenoj površini između zgrade Gradske uprave Grada Zagreba i Koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog na Trgu Stjepana Radića. Otkriven je 10. prosinca 2020., a sastoji se od tri objekta: Portala – paviljona, Monumentuma s vječnim plamenom i Zida svjetlosti (inspiriran autentičnim Zidom boli). Autor spomenika je hrvatski arhitekt Nenad Fabijanić. Spomenik predstavlja mjesto službenog ceremonijala odavanja počasti reguliranog protokolom (*zagreb.hr*, 2020).

Uz državne i službene posjete u Republici Hrvatskoj se iskazuju najviše civilne (građanske) i vojne počasti³ koje su vrlo slične onima u ostalim europskim zemljama (Ibid: 84). To su vanjska obilježja kojima jedna država iskazuje poštovanje i uvažavanje stranim gostima u sklopu programa posjeta. U iskazivanju istog ne smije se pretjerivati niti ih prenijeti na drugu osobu umjesto onih predviđenih, kao niti dati ikome drugome u prisutnosti poglavara države (Ibid: 83).

Isticanje zastava jedna je od najvažnijih civilnih počasti tijekom posjeta visokih gostiju (poglavara države, predsjednika parlamenata, vlada, ministara). Osim na zgradi privremenog boravka, zastava države iz koje dolazi visoki gost ističe se još u zračnoj luci (ukoliko putuje zrakoplovom), na nekoliko istaknutih lokacija po trasi kretanja u glavnom gradu (ukoliko se radi o posjetu poglavara države), na zgradama institucija koje posjećuje te u prostorijama Ureda Predsjednika RH, Hrvatskog sabora, Vlade RH, prilikom posjeta ili održavanja sastanaka (Tödtling, 2021: 29).

Prema dugogodišnjoj praksi u standardnim i operativnim poslovima zastave stranih gostiju se u gradu Zagrebu postavljaju na sljedećim lokacijama: kod zagrebačke piramide između Inine zgrade i Muzeja suvremene umjetnosti (ako gost spava u hotelu The Westin Zagreb), na križanju Avenije Većeslava Holjevca i Slavonske avenije, ispred Hrvatskog narodnog kazališta na Trgu Republike Hrvatske, ispred spomenika kralja Tomislava na istoimenom trgu (samo ako gost spava u Hotelu Sheraton Zagreb ili u Esplanade Zagreb Hotelu) te na mjestu svečanog dočeka. Zastave postavljene na spomenutim lokacijama pokrivaju trasu kretanja glavnog gosta od zračne luke do Ureda predsjednika RH ili Banskih dvora na Trgu sv. Marka. Kako su jarboli u vlasništvu Grada Zagreba, Ured predsjednika RH, svaki put uoči dolaska visokog gosta, obavještava Grad Zagreb o postavljanju istih. Ukupno se u gradu Zagrebu vijori 28 zastava na četiri lokacije, odnosno 30 zastava ako se postavljaju na pet lokacija.

---

³ Vojne počasti uključuju postroj pripadnika Hrvatske vojske, najčešće Počasno-zaštitne bojne (PZB) te motoriste u svečanim uniformama, ukoliko je u posjeti strani predsjednik države, koji prate VIP vozilo koje se kreće u koloni kroz grad. Pratnja obuhvaća kretanje od zračne luke ili graničnog prijelaza do hotela, Ureda Predsjednika RH, mjesta polaganja vijenca i odlazak do mjesta dogovorenog ispraćaja. Ovisno o volji političke vlasti, moguće je organizirati pratnju motorista i prilikom odlaska visokog gosta na sastanak u Hrvatski sabor ili Vladu RH. Špalir ili počasni postroj Hrvatske vojske organizira se u zračnoj luci na tri načina, ovisno o vrsti dočeka, a može biti tehnički (u manjoj formaciji, odnosno 12 pripadnika u granskim odorama, zapovjednika sa sabljom i stjegonošu), svečani (uključuje veći broj pripadnika, njih 38; 33 pripadnika u granskim odorama, zapovjednik sa sabljom, dvojica stjegonoša i njihove pratnje) ili državni (isto kao doček u Uredu predsjednika RH, a organizira se za svaki dolazak u posjet Svetog Oca, sudjeluje jedan pripadnik HV-a manje, točnije njih 37, jer u postroju nema zastave predsjednika RH). Sastavni dio ceremonije i broj pripadnika Počasno-zaštitne bojne podložni su promjenama i prilagođavaju se vrsti događaja (Tödtling, 2021: 32-35).

Ne postoji međunarodno pravilo isticanja zastava, već samo manje ili više usklađena međunarodna praksa.⁴ Na automobilu gosta vijori se zastava njegove zemlje s desne strane, a ukoliko se s njim vozi i stalna pratnja u ime domaćina, onda se zastava RH vijori s lijeve strane vozila. Ako se kojim slučajem voze domaćin i gost u istom automobilu, tada se vijore obje zastave (Tödting, 2021: 29). Jedino je Zakonom o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske⁵ propisano kako trebaju biti postavljane zastave u ulicama u gradu te prema kojim stranama svijeta moraju biti izvještene.

Budući da ostala protokolarna pravila nisu propisana zakonom, uredbama niti drugim aktima, primjenjuje se pravilo desne strane. Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, uz hrvatsku zastavu ističe se i zastava EU-a, pri čemu daje prednost nacionalnoj zastavi, tako da se hrvatska zastava nalazi na desnoj strani od zastave EU-a.⁶ Nacionalna ili državna himna⁷ je izrazito važna civilna počast propisana Ustavom RH.

---

⁴ Prilikom posjeta stranog šefa države drugoj ističu se obje zastave na istom mjesto, na način da se zastava gosta nalazi desno od zastave zemlje domaćina, odnosno lijevo ako gledamo prema njima jer se postavljanje zastava određuje kao osobe okrenute prema publici. U međunarodnim prigodama u kojima sudjeluje više zemalja, središnje, počasno mjesto daje se nacionalnoj zastavi, dok se druge najčešće abecednim redom naziva država koje sudjeluju postavljaju desno i lijevo od zastave domaćina (Mikolić, 1995: 87). Tijekom postavljanja stolnih zastava iz vodoravnog u okomiti položaj, zastave se rotiraju suprotno od smjera kretanja kazaljki na satu. Ipak, kod nekih država bez obzira na rotaciju pruga, grb se ne rotira za 90 stupnjeva već ostaje isti kao i u vodoravnom položaju, npr. zastave Slovačke, Crne Gore i dr. (Tödting, 2021: 29-30).

⁵ Zastava Republike Hrvatske sastoji se od crvene, bijele i plave boje s povijesnim hrvatskim grbom u sredini koji je u obliku štita dvostruko vodoravno i okomito podijeljen u 5 x 5 crvenih i bijelih (srebrnih) polja, tako da je prvo polje u gornjem lijevom kutu crvene boje. Iznad štita nalazi se kruna sa pet šiljaka s povijesnim hrvatskim grbovima poredanim od lijeve na desnu stranu redoslijedom: najstariji poznati grb Hrvatske, grbovi Dubrovačke Republike, Dalmacije, Istre i Slavonije. Omjer širine i dužine zastave je 1 : 2. Zakonom o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske propisano je obavezno isticanje državne zastave: stalno na zgradama svih državnih institucija, u dane državnih praznika, za vrijeme trajanja dana žalosti vije se na pola stijega ili ako ne može, doda se crna traka, na brodovima i drugim plovilima pomorske i unutarnje plovidbe te u drugim prilikama uređenim zakonom. Moguće je isticanje zastave Republike Hrvatske i na javnim skupovima političkog, kulturno-umjetničkog, znanstvenog, sportskog i dr. karaktera sukladno pravilima i običajnoj praksi i ne u suprotnosti s odredbama zakona. Prilikom isticanja zastave Republike Hrvatske preko ulice ili trga u okomitom položaju, crvena boja zastave nalazi se na: „1. sjevernoj strani - ako je pravac ulice istok – zapad, odnosno zapad – istok ; 2. istočnoj strani – ako je pravac ulice sjever – jug, odnosno jug – sjever ; 3. istočnoj strani kružnog trga. Ako se zastava Republike Hrvatske ističe okomito na stolu, tribini ili kakvom drugom počasnom mjestu, crvena boja zastave je prva s lijeve strane, gledano s prednje strane. Ako se zastava Republike Hrvatske polaže na odar, postolje ili koji drugi predmet ili se nosi u vodoravnom položaju, crvena boja se nalazi s lijeve strane gledano s prednje strane. U svečanim prilikama zastava Republike Hrvatske podiže se i spušta, ističe i skida odnosno prenosi uz uobičajene počasti (ustajanje, pozdravljanje i drugo).“ (Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske. *Narodne novine*, broj 55/90, 26/93, čl. 7., čl. 10., čl. 11., čl. 12., čl. 13. i čl. 14.)

⁶ Prilikom postavljanja tri zastave, zastava RH nalazi u sredini, desno od nje zastava EU-a, a s lijeve strane treća (županijska ili gradska). Ukoliko je paran broj zastava, osim postavljanja glavnih zastava u sredinu pa desno i lijevo stavljanje ostalih zastava po abecedi ili važnosti, postoji mogućnost i postavljanja zastava zdesna nalijevo, odnosno od najniže do najviše. Raspored zastava preslikava se i na raspored sjedenja (Tödting, 2021: 31).

⁷ Himna je svečana pjesma i jedan od nacionalnih simbola suverene države. Himnu Republike Hrvatske „Lijepa naša domovino“ napisao je istaknuti hrvatski pjesnik Antuna Mihanovića, a uglazbio skladatelj Josip Runjanin 1846. Pjesma je objavljena 14. ožujka 1835. pod nazivom „Hrvatska domovino“ na naslovnoj stranici u desetom broju književnog lista „Danice Horvatzke, Slavonzke y Dalmatinzke“, čiji je pokretač bio Ljudevit Gaj (*sabor.hr* (2005). <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/zanimljivosti/lijepa-nasa-domovino-put-od-stotinu-godina-do-statusa>, pristupljeno 9. rujna 2023.; Ustav Republike Hrvatske. NN: 56/90).

Izvodi se sviranjem, pjevanjem ili sviranjem i pjevanjem na svim državnim svečanostima, obljetnicama, inauguracijama, proslavama, političkim skupovima i međudržavnim susretima. Prilikom svečanog ceremonijala posjeta stranog šefa države obavezno se uz državnu himnu u čast visokog gosta izvodi i himna zemlje iz koje gost dolazi. Njezino korištenje ne smije se zlorabiti (Mikolić, 1995: 89). Moguće je interpretiranje uživo, kao i intoniranje preko nosača zvuka, kada se koristi kraća verzija od pjevanja himne u cijelosti (Tödtling, 2021: 32). Neovisno o načinu izvođenja himne, ono zahtijeva od svih prisutnih mirno stajanje uz dostojanstveno držanje i položaj ruku spuštenih niz tijelo ili stavljanje desne ruke na srce.⁸ Unatoč važnosti posjeta stranog gosta, uvijek se poštuju običaji zemlje domaćina, odnosno zemlje primateljice. Dogovoreni protokol posjeta počinje se realizirati dolaskom visokog gosta u zračnu luku ili na kopneni granični prijelaz. Nakon slijetanja i zaustavljanja službenog zrakoplova u zračnoj luci postavlja se crveni tepih od stepenica (koje se nalaze ispred izlaza iz zrakoplova) do glavnog vozila. Dužina tepiha ovisi o veličini zrakoplova, što znači da se pred veliki zrakoplov ne rasprostire kratak tepih i obratno (Tödtling, 2021: 36). Visokog gosta dočekuje veleposlanik zemlje gosta akreditiran u RH i ravnatelj Državnog protokola koji prvi ulaze u zrakoplov.

Nakon pozdrava, visoki gost izlazi iz zrakoplova na poziv šefa protokola. Ispred zrakoplova, s desne strane, poredani su dužnosnici prema redu prvenstva (predstavnik Ureda Predsjednika RH, Ministarstva vanjskih i europskih poslova i veleposlanstva zemlje gosta), od kojih najviši po svojoj funkciji prvi pozdravlja gosta pri njegovom dolasku, a zadnji pri njegovom odlasku. Prilikom pratnje visokog gosta do glavnog vozila, šef protokola predstavlja dužnosnike poredane u špalir na dočeku. Počasno zaštitna bojna postrojena je s desne i lijeve strane crvenog tepiha. Postroj za doček visokih uzvanika bit će određen veličinom prostora, a u postroju su zastupljene sve grane Oružanih snaga RH (OSRH) - Hrvatska kopnena vojska (HKO V), Hrvatska ratna mornarica (HRM) i Hrvatsko ratno zrakoplovstvo (HRZ), s pripadajućim odorama. Zapovjednik postroja daje tzv. tihi prijavak, odnosno samo pozdrav sabljom. Nije predviđeno obraćanje visokog gosta. Ukoliko je smanjena vidljivost, odnosno ukoliko je doček prije izlaska ili nakon zalaska sunca pripadnici Hrvatske vojske (HV), kao niti postroj motorista (pripadnici MUP-a) u svečanim odorama nisu dio ceremonijala jer se tada ne iskazuju ni civile ni vojne počasti (Ibid: 37).

---

⁸ Ovaj običaj pravi je iskaz domoljublja karakterističan za SAD, dok u RH zbog neshvaćene simbolike izaziva nesklad i nedosljednost između političkih javnih proklamacija. Neki ga povezuju s *amerikanizmom*, a drugi pak s političkom orijentacijom i stranačkim opredjeljenjem, zaboravljajući na dublji smisao završnih stihove hrvatske himne: „Da svoj narod Hrvat ljubi...Dok mu živo srce bije“ (Mikolić, 1995: 89).

Pripadnici HV-a u špaliru i ostale osobe predviđene na dočeku i ispraćaju stoje uz tepih, osim u slučaju jakog puhanja vjetra kada ga savladavaju stojeći na istom. Ukoliko je vrijeme kišovito, bolje ga je ukloniti, kako bi se izbjeglo neugodno šljapkanje, a gostu obavezno objasniti razlog takve dobrodošlice. Jedino su pri dočeku Svetog Oca i predsjednika Bill Clintona svečani dočeci održani u zračnoj luci. Inače se za svaki državni ili službeni posjet organizira svečani doček na terasi Ureda predsjednika Republike Hrvatske. Tamo predsjednik RH dočekuje glavnog gosta. Njegovim izlaskom iz vozila počinje koračnica u izvedbi Puhačkog orkestra Hrvatske vojske, postrojenog na početku špalira vojske. Gost stoji desno od predsjednika RH te zajedno odlaze pred svečani postroj Hrvatske vojske okrenuti prema zastavama. Ukoliko je uz gosta došao i pobočnik, tada u ceremoniji sudjeluje i pobočnik predsjednika RH. Svaki pobočnik korača iza svog predsjednika, a sukladno tome zauzimaju i svoja mjesta pri stajanju, odnosno zastaju iza podija. U slučaju dolaska supružnika, vrijedi isto pravilo hodanja po crvenom tepihu. Jedina razlika je u tome što supružnici ipak zauzimaju svoja mjesta uz podij na crvenom tepihu. Poštujući pravilo protokola, gost supružnik stoji s desne strane. Puhački orkestar najprije intonira himnu gosta, a potom nacionalnu himnu, nakon čega prilazi zapovjednik postroja, zastaje ispred oba državnika te predaje prijavak visokom gostu i poziva ga u pregled postroja Hrvatske vojske postavljenog njemu u čast (Ibid: 38). Tada ponovno dolaze do početka postroja gdje gost nakon pozdravljanja zastave Republike Hrvatske naklonom glave, nastavlja s pregledom. Zatim se zaustavlja se na sredini postroja i pozdravlja riječima: Pozdrav, vojnici!, na što mu postroj odvrća: Pozdrav! Nije uobičajeno, ali moguć je i okret poglavara dviju zemalja kako bi zapovjednik postroja dao završni pozdrav sabljom. Ono se mijenja jer ovisi o izrazu volje predsjednika za dodavanjem ili promjenom pojedinih detalja u ceremoniji svečanog dočeka. Izaslanstvo stoji prema redu prvenstva uz crveni tepih kojim prolaze državnici. Predstavlja ga šef protokola ili predsjednik RH osobno, nakon čega gost predstavlja svoje izaslanstvo (Ibid: 39). Nakon pozdrava i predstavljanja izaslanstava, predsjednik i gost odlaze u salon.

Kao što i sam naziv *državni posjeti* podrazumijeva posjete poglavara država, tako *službeni posjeti* jesu posjeti predsjednika vlade, parlamenta ili ministra vanjskih poslova. No, međutim u Republici Hrvatskoj se svi navedeni posjeti nazivaju *službeni posjeti*, osim ako je riječ o uzvratnom posjetu ili se posjetu pojedinog šefa države želi dati na važnosti. U tim situacijama se isti nazivaju državnim posjetima. Iako bi trebale biti razlike između ovih posjeta, one skoro da i ne postoje prilikom posjeta poglavara (Ibid: 54).

Službeni posjeti, isto kao i državni posjeti, sastoje se od dočeka i ispraćaja visokog gosta, svečane ceremonije dočeka u Uredu predsjednika RH, razgovora izaslanstva te dvaju državnika u četiri oka i s predsjednikom Vlade ili Sabora, izjave za medije, polaganja vijenca, radnog ručka i svečane večere. Svemu tome prethodi priprema u suradnji s veleposlanstvom, a sukladno preferencijama i interesima stranog poglavara. Trajanje službenog posjeta kraće je od državnog, a može čak biti i jednodnevno. Svečani doček kod službenog posjeta priprema se samo u slučaju dolaska predsjednika vlada, ali nikako ne i za predsjednike parlamenta jer protokol parlamenta nije toliko ceremonijalan, te iz istog razloga ne sadrži niti vojni postroj (Ibid: 54). Pri službenom posjetu stranog predsjednika vlade, predviđeni su doček i ispraćaj uz počasti u zračnoj luci ili graničnom prelazu. Ispred Banskih dvora na Markovom trgu priprema se svečani doček uz postroj Počasno-zaštitne bojne. Glavnog gosta dočekuje predsjednik Vlade RH. Svečanost počinje izlaskom iz službenog automobila. Orkestar Hrvatske vojske izvodi stranu i državnu ili nacionalnu himnu. Nakon pregleda svečanog postroja HV-a, domaćin predstavlja svoje izaslanstvo, a poslije njega gost svoje. Zatim slijedi upisivanje u knjigu gostiju, zajedničko fotografiranje, sastanci, izjave za novinare te ručak. Ukoliko službeni posjet traje duže od jednog dana, predviđa se i razgledavanje grada, posjet nekom dr. gradu i/ili tvornici u RH i sl. Polaganje vijenaca održava se samo na razini šefova država (Ibid: 54).

Priređuje se, također, i doček i ispraćaja ministara vanjskih poslova u zračnoj luci ili na graničnom prijelazu, dok ih ministar vanjskih poslova RH dočekuje ispred glavne zgrade Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH. Nakon sastanka i izjave za medije, moguć je i posjet predsjedniku države, Hrvatskog sabora i Vlade RH. Ukoliko gost ostaje duže u RH, uobičajena je i priprema svečane večere (Ibid: 55).

2.5. Propusti iz diplomatske prakse

Protokolarna pravila čine ključ uspješne diplomacije, a ona proizlaze iz nametanja uljudnosti među suvremenim demokratskim društvima i ljudima dobre volje i plemenitih namjera. Glavna zadaća protokola je osigurati pridržavanje općeprihvaćenih načela prema hijerarhijskom redu ili redu prvenstva, u diplomatskoj komunikaciji poznatijem pod nazivom *preseans* kojemu su podvrgnuti domaći i strani dužnosnici neke zemlje, jedinice lokalne samouprave „i svih drugih organiziranih društvenih skupina“ (Mikolić, 1995: 52). Svaka pojedina država određuje vlastiti red prvenstva koji ovisi o funkcijama koju obnašaju državni dužnosnici i strani diplomatski predstavnici (Berković, 2006: 87). Radi očuvanja mira, jačanja međunarodne sigurnosti i suradnje te održavanje uspostavljenih diplomatskih odnosa taj se red strogo poštuje.

Najvažnije je da se utvrđivanjem položaja svake osobe očuva dostojanstvo te osobe, a tako i njejuju dobri odnosi između predstavnika unutar i izvan neke države (Mikolić, 1995: 52). Većina običajnih međunarodnih pravila o diplomatskim privilegijama i imunitetima kodificirana je kroz međunarodne političke odnose i diplomaciju (Luša i Polenus, 2016: 192). Današnja protokolarna pravila temelje se na Bečkoj konvenciji o diplomatskim odnosima iz 1961. koja određuje ustrojstvo i djelovanje diplomatske službe u obavljanju poslova međunarodne suradnje. Ona su stroga, izrazito osjetljiva i inzistiraju na preciznoj primjeni istih. Sukladno članku 22. Bečke konvencije „dužnost je države primateljice poduzeti sve potrebne mjere kako bi zaštitila objekte diplomatske misije od bilo kojeg ometanja ili štete te spriječila uznemiravanje mira i diplomatske misije ili nanošenje štete njezinom ugledu“ (Wood i Serres, 2004: 17). Unatoč jasnim i vrlo preciziranim pravilima, često se u praksi događaju povrede istih. U tom slučaju, ona strana koja je prekršila pravilo i uvidjela pogrešku, dužna je odmah reagirati isprikom prema onoj strani kojoj je taj propust naštetio. Isprika se uvijek kurtoazno uvažava, makar naizgled, ukoliko se mišljenja razilaze. Tada reakcija povrijeđene strane ne bi smjela biti preuranjena, već treba strpljivo i detaljno razmotriti je li uzrok kršenja pravila slučajan ili političko obojen interesima političkih struktura i raznih interesnih skupina. Neiskustvo i neznanje ili loš kućni odgoj i nepoznavanje bontona također mogu rezultirati negativnostima, a najčešći propusti iz diplomatske prakse posljedica su *ad hoc* promjena koja dovode do pomutnje unaprijed dogovorenog protokola. Protokolarna pravila mijenjaju se postupno, a donose se aktima poglavara države i vlada (Mikolić, 1995: 8-9).

Protokol inzistira na međunarodnoj predanosti načelima jednakosti i nediskriminacije svih država u sadašnjoj ravnoteži moći. Ne možemo postupati po principu Georgea Orwella kao da su sve države jednake, „ali su neke jednakije od drugih“ jer bilo koje iskazivanje posebne naklonosti prema jednoj državi zahtijeva isti tretman prema drugim poslanstvima što otežava poslovanje i održavanje multilateralnih međunarodnih odnosa (Luša i Mijić, 2012: 39).

Uljudno ponašanje u međunarodnim odnosima jasno je uvažavanje diplomatske korektnosti. Diplomati su danas tzv. *kameleonski menadžeri* koji moraju poznavati druge kulture i način ophođenja u drugim zemljama. Uvažavanje interkulturoloških vrijednosti ocjenjuje se kao prednost u odnosu na ostale (Privola, 2019: 183). Svako odstupanje i nepridržavanje univerzalnih pravila grubo odudaraju od diplomatske prakse te izazivaju međunarodne nesporazume i sporove među državama. Neispravnim protokolom možemo trajno zatvoriti vrata budućim diplomatskim aktivnostima. Kako bismo izbjegli ovakve propuste, važno je pridržavati se zlatnog pravila; ne čini drugima ono što ne želiš da drugi tebi učine (Mt 7,12).

3. PRIMJERI ORGANIZACIJE DRŽAVNOG PROTOKOLA

Dinamične promjene vanjskih okolnosti utjecale su na proliferaciju država u međunarodnim odnosima, njihovo učvršćivanje veza i prilagodbu novonastalim okolnostima u međunarodnoj zajednici. Samim time došlo je i do promjena političkih, administrativnih i hijerarhijskih pravila pojedinih zemalja s različitim političkim sustavom u svrhu jačanja stabilnosti društvene strukture. Prilagođavanje promijenjenim okolnostima i primjenjivanje prava prvenstava razlikuje se od zemlje do zemlje. Diplomatsko djelovanje usko je povezano s razvojem državnog protokola. Tradicionalne vrijednosti i nacionalni temperament utječu na razvoj međudržavnih odnosa pojedinih vlada i uspostavljanje svjetskog mira i skladnog suživota. Obzirom na političko uređenje, u daljnjem tekstu navode se specifičnosti državnog protokola i prakse Republike Francuske i Sjedinjenih Američkih Država, kao najznačajnijih za razvoj od klasične prema suvremenoj diplomaciji i njihov utjecaj na organizaciju protokola u Republici Hrvatskoj.

3.1. SAD

Promjene nastale u međunarodnim odnosima odrazile su se i na osnovne značajke diplomacije. Središte međunarodne politike bio je eurocentrizam, osnovan na političkim načelima ravnoteža snaga tadašnjih pet svjetskih sila, dok su područje Afrike, Azije i djelomično Amerike do 1897. smatrani sinonimima za razvoj međunarodne trgovine i odvajanje europskih kolonijalnih interesa (Vukadinović, 2004: 26).

Eliminiranje metoda stare klasične diplomacije i početak moderne veže se uz snažan američki utjecaj na diplomaciju u međunarodnoj politici koji se temeljio na idealističkoj viziji američkog predsjednika Woodrowa Wilsona, protivnika diktatura i militarizma. Nova diplomacija zahtijevala je promjene poput napuštanja tajnih pregovora u zamjenu za javnu diplomaciju te osnivanje međunarodnih organizacija s ciljem održavanja međunarodnog mira i sigurnosti kao zajedničkog interesa. Jačanje uloge medija i javnog mijenja omogućilo je privid otvorenosti između kreatora svjetske politike i javnog mišljenja (Berković, 2006: 21). Otvorenost diplomacije ne odnosi se na pregovore već na njihov ishod (Vukadinović, 2004: 28). Diplomacija, temeljena na demokraciji, naziva se tzv. moderna američka diplomacija (Ibid: 84).

Razvoj suvremene diplomacije i diplomatskih odnosa rezultirao je kodificiranjem niza protokolarnih pravila. SAD je glavni kreator diplomatskog protokola, što nije možda najuzbudljivije područje međunarodnih odnosa jer su interesi politika često mnogo važniji od pravila protokola. Ona stvaraju atmosferu potrebnu za aktivnosti diplomatskih misija čime doprinose vanjskom prezentiranju države, a protokol i ceremonijal, također ističu kvalitetu odnosa prema različitim stranim državama (Toshupulatow, 2021: 55).

Sjedinjene Američke Države imaju najstariji pisani Ustav na svijetu. Usvojen je 17. rujna 1787. na Ustavnoj konvenciji u Philadelphiji, sukladno kojemu su SAD federalna država, sastavljena od 50 saveznih država, u kojoj se strogo poštuju pravila o podijeli ili trodiobi vlasti (Wood i Serres, 2006: 83). Njime se šefovima diplomatskih misija, konzulima, članovima njihovih obitelji i kućanstava te posluge jamči nepovredivost i imunitet od jurisdikcije mjesnih sudova, ako su na valjan način prijavljeni ministarstvu vanjskih poslova. Isto se odnosi i na djelatnike diplomatskih misija koji ne smiju biti suđeni niti pozvani da svjedoče, dok članovi njihovih obitelji ne uživaju taj imunitet, kao niti zaposlenici i dužnosnici međunarodnih organizacija (Ibid: 84). U Sjedinjenim Američkim Državama ne postoji službeni popis protokolarnog reda prvenstva (Ibid: 291). Za razliku od Europe, SAD pristupa ležernije protokolarnim pravilima. Razmišljanja su kako pravila o lijepom ponašanju i davno utemeljene formalnosti ne čine protokol, već običaji i prihvaćeni načini ponašanja. Zadržavajući veću slobodu u primjeni protokolarnih pravila, nastoji ih jednostavnije prilagoditi okolnostima. Teško je sa sigurnošću utvrditi pravo prvenstva jer je podložno promjenama (Ibid: 84-85).

Karijerni konzularni dužnosnici nemaju pravo na diplomatske povlastice i imunitete, osim onih koji su sklopljeni ugovorom. Članovi njihovih obitelji nemaju pravo na izuzeće od jurisdikcije. Na formalnim svečanostima ne smije se praviti razlika između počasnih i karijernih konzula istog ranga sukladno datumu izdavanja egzekviture. Prema ustaljenoj praksi konzulima se obraća s „Honorable“, u prijevodu Ekselencijo, čime uživaju jednako poštovanje kao ministri, članovi Kongresa i gradonačelnici velikih gradova (Ibid: 86). Oružanim snagama upravlja ministar obrane (Secretary of Defense), koji je ujedno poredan na trećem mjestu po važnosti u kabinetu. Slijedi ga zamjenik ministra obrane (Deputy Secretary of Defense) na drugom mjestu unutar ministarstva, dok pomoćnici ministra obrane zauzimaju treće mjesto. Ministri koji su hijerarhijski iznad vojnih zapovjednika upravljaju kopnenim, pomorskim i zračnim snagama. Stožerni generali i admirali prema protokolu slijede nakon načelnika glavnog stožera (Chairman of the Joint Chiefs of Staff). U sklopu državnih i službenih posjeta, mjesne vlasti surađuju s ministarstvom vanjskih poslova (Ibid: 86-87).

Za predstavnike različitih vjerskih zajednica istog ranga vrijedi isti hijerarhijski red kojeg ponekad određuju okolnosti. Poštujući pravila državnog protokola, prvo mjesto zauzimaju visoki predstavnici rimokatoličke i anglikanske crkve, kao najbrojnije vjerske zajednice, a potom drugi predstavnici zajednica. Na službenim se svečanostima katoličkog nadbiskupska oslovljava s „ekselencijo“, a druge s „prečasni gospodine“ (Most Reverend Sir). Slijedi anglikanski biskup kojem se obraćaju s „gospodine biskupe“ (My Lord Bishop), biskupima Episkopalne crkve s „gospodine“ (Sir), metodističkim svećenicima s „velečasni“ (Reverend Sir), mormonskim biskupima s „gospodine“, protestantskim i katoličkim svećenicima s „velečasni“, a radine s „gospodine“ (Ibid: 87).

Sjedinjene Američke Države nastoje zaštititi američke diplomatske i konzularne misije, američke državljane te njihovu imovinu i interese u svijetu, što povijesno potvrđuje upozorenje predsjednika Lyndona Bainesa Johnsona upućeno stranom veleposlaniku za vrijeme primopredaje vjerodajnice: „Pazit ću da Vaša vlada američkom veleposlanstvu pruži suradnju i prednosti jednake onima koje Vama pruža moja vlada.“ Ovom opomenom istaknuta je važnost poštivanja diplomatske korektnosti i pravila lijepog ponašanja u međunarodnim odnosima (Ibid: 17).

3.2. Francuska

Prema Ustavu od 28. rujna 1958., Francuska je polupredsjednička republika. Smatra se kolijevkom suvremene diplomacije, a njezin diplomatski sustav bio je europski sustav međunarodnih odnosa koji je započeo još u renesansnoj Italiji i prevladavao do kraja Prvog svjetskog rata, a karakterizirala ga je tajna diplomacija i prva stalna predstavništva (Lewis, 2008: 1).

Klasična diplomacija nastala je uz diplomatske aktivnosti francuskog kardinala Richelieu, glavnog političko-diplomatskog savjetnika kralja Louisa XIII. koji je 1626. osnovao prvo ministarstvo vanjskih poslova kao središnje tijelo za provedbu vanjske politike. Važnost pregovaranja u međunarodnim odnosima i tadašnjih diplomatskih funkcija opisao je u svojem djelu *Testament politique*, koje se ujedno smatra početkom razvoja moderne diplomacije. Nezaustavljiva uspostava stalnih diplomatskih predstavnika zahtijevala je profesionalizaciju diplomacije. Glavna značajka klasične diplomacije bila je razumno pregovaranje diplomata u diskreciji, ne zbog želje za tajnovitosti, već nemogućnosti utjecaja javnosti. Istaknuti diplomat francuskog kralja Louisa XIV. Francois de Calliers naglašavao je određene kvalitete, sposobnosti, znanja i vještine potrebne za bavljenje ovom profesijom (Berković, 2006: 19).

Tako je francuski model diplomatskog djelovanja intenzivirao sustav obrazovanja, hijerarhijski selektirao i kodificirao pravila ponašanja profesionalnih diplomata (Vukadinović, 2004: 27). Francuski protokol reguliran je dekretom od 24. messidora XII. nakon proglašenja Carstva. Sadržaj određuje red prvenstva u Parizu i departmanima te civilne, vojne i pomorske počasti. Rješenje od 6. lipnja 1907. isključilo je prelate iz službenog protokola. Promjene su uvedene u Ustav od 2. prosinca 1958. (Wood i Serres, 2004: 88).

Prema službenom francuskom protokolu predstavnici diplomatskog zbora sjede pokraj šefa države i predsjednika skupština. Ako se sastanak održava u prostorijama koje su u državnom vlasništvu, veleposlanici imaju prednost pred predstavnicima nacionalnih vlasti, ali ne i predsjednikom države. Ukoliko je objekt u vlasništvu strane vlade, tada veleposlanici sjede iza predsjednika vlade, skupština i ministra vanjskih poslova. Uvijek se daje prednost karijernim konzulima, a doajen je osoba koja ima najviše diplomatsko zvanje u službi vanjskih poslova i najranije izdanu egzekvaturu. Također, šefovi diplomatskih misija, imaju prednost u odnosu na ministre kabineta. Visoki dužnosnici podvrgnuti su preseansu temeljenom na dekretu iz 1907. koji nije podložan mijenjanju. Moguće je samo uključiti one osobe koji sudjeluju u svečanostima, a nisu dio službene francuske administrativne hijerarhije, kao npr. bivši članovi parlamenta i vlade ili svećenstvo. Ipak valja biti oprezan i mudar u postupanju kako se ne bi netko uvrijedio (Ibid: 88).

3.3. Hrvatska

Potvrđenom Deklaracijom o proglašenju samostalne i suverene hrvatske države i Ustavnom odlukom o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske od 25. lipnja 1991. uslijedilo je žurno formiranje hrvatske službe vanjskih poslova, djelujući kroz Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (Berković, 2006: 49). Glavna zadaća hrvatske diplomacije je predstavljanje države u međunarodnim odnosima te zastupanje, promicanje i zaštita nacionalnih interesa i ciljeva na vanjskopolitičkom planu. Hrvatski put ka državnoj samostalnosti i neovisnosti nije bio nimalo lak. Stvaranju suvremene hrvatske diplomacije, prethodile su tri razvojne faze. Početna faza odnosi se na razdoblje do međunarodnog priznanja Republike Hrvatske 15. siječnja 1992. i primanja RH u punopravno članstvo Ujedinjenih naroda 22. svibnja 1992. kao samostalne i priznate države u svjetskoj zajednici ravnopravnih i neovisnih država. Nakon međunarodnog priznanja započeo je proces rješavanja problema teritorijalne cjelovitosti hrvatskoga državnog područja i ostvarivanja hrvatskog državnog suvereniteta.

Druga faza razvoja trajala je do kraja mirne reintegracije hrvatskog Podunavlja 15. siječnja 1998., jednog od najsloženijih i najvažnijih prioriteta tadašnje hrvatske unutarnje i vanjske politike, ujedno i jedne od najuspješnijih mirovnih operacija UN-a koja je zaokružila političko-teritorijalni suverenitet Republike Hrvatske. Nakon uspostave teritorijalne cjelovitosti i vraćanja dotad okupiranih područja istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, poznatijih pod nazivom hrvatsko Podunavlje, u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske nastupa posljednja faza kroz diplomatske aktivnosti hrvatske službe vanjskih poslova. Aktivnim angažmanom u međunarodnim odnosima došlo je do uključivanja RH u euroatlantske integracije, jačanja njezina međunarodnog položaja, utjecaja i prepoznatljivosti u svijetu (Ibid: 50-51).

Jedan od utemeljitelja hrvatske diplomacije i Državnog protokola RH bio je dr. sc. Mario Mikolić, istaknuti hrvatski povjesničar i diplomat. Šesnaestog veljače 1992. imenovan je prvim šefom protokola predsjednika Republike Hrvatske, time je ujedno postao i posljednji šef Državnog protokola SFRJ-a, koji je osobno osmislio sva hrvatska diplomatska pismena za državne potrebe (Ćurić, 2006). Sva pravila diplomatskog protokola temelje se na Bečkim konvencijama i poštuju ga sve zemlje svijeta. U Republici Hrvatskoj još se uvijek primjenjuje red prvenstva iz 1996. To je službeni poredak dužnosnika prema važnosti, tj. hijerarhiji njihovih funkcija. Obzirom na promjenu državnog ustroja RH i puno nepostojećih funkcija u aktualnom preseansu, osobe koje se bave protokolom smatraju kako se isti mora što prije izmijeniti i prilagoditi sadašnjem vremenu. Redosljed pozdrava i raspored sjedenja se određuje prema redu prvenstva, a ponekad ovisi i o prigodi nekog događaja. Početak rasporeda sjedenja radi se od sredine ili od najboljih mjesta, bilo da je riječ o sredini reda u kino postavi⁹ ili o sredini stola. Domaćin i najviši gost sjede na dva središnja mjesta, ako je broj sjedala u redu paran, tako da domaćin sjedi s lijeve strane gosta, odnosno visoki gost smješten je desno od domaćina. Ako se u redu nalazi neparan broj sjedala, u tom slučaju najviši gost sjedi u srednjem centralnom sjedalu, s njegove lijeve strane nalaze se domaćini, a desno od najvišeg gosta sjedaju ostali visoki uzvanici prema preseansu. Na državnim svečanostima središnje mjesto zauzima najviši gost (predsjednik RH), s njegove desne strane nalazi se sljedeći visoki gost prema hijerarhijskom redu (predsjednik Hrvatskog sabora), a s lijeve strane sjeda sljedeći po funkciji (predsjednik Vlade RH) i tako se redosljed sjedenja visokih gostiju nastavlja naizmjenice desno-lijevo (Tödtling, 2021: 11-14).

---

⁹ Kino postava ne znači da se događanje održava u kinu nego u prostoru u kojem postoje pozornica i gledalište (Tödtling, 2021: 11).

Pravilno pozdravljanje i oslovljavanje vrlo je važan element u provedbi državnog protokola. Ono nadilazi klasično pitanje bontona i ne odnosi se samo na ceremonijalni dio, nego služi za iskazivanje poštovanja u službenom ophođenju Republike Hrvatske sa stranim državama i njihovim dužnosnicima, i ostalim međunarodnim subjektima. Redosljed pozdravljanja u službenim situacijama određuje se prema redu prvenstva od najviše rangiranih do najniže rangirane osobe, dok je kod obraćanja redosljed obrnut. Uvijek se na početku prvi uvodno obraća domaćin, a nakon njega slijedi prigodno obraćanje najniže rangirane osoba i naposljetku dužnosnik najvišeg ranga.

	PISMENI OBLIK	USMENO OBRAĆANJE
PREDSJEDNIK DRŽAVE	predsjedniče	predsjedniče
STRANI PREDSJEDNICI DRŽAVA I VELEPOSLANICI	Njegova Ekselencija, Nj.E. / H.E.	Vaša Ekselencijo
CAR/CARICA KRALJ/KRALJICA	Njegovo/Njezino Veličanstvo	Vaše Veličanstvo
PRINC/PRINCEZA	Njegovo/Njezino Visočanstvo	Vaše Visočanstvo
PAPA	Sveti Oče	Vaša Svetosti
ISTOČNI PATRIJARH	Njegova Svetosti	Vaša Svetosti
REIS-UL-ULEMA	Poštovani reis-ul-ulema	
KARDINAL	Uzoriti kardinale	Vaša Uzoritosti
MITROPOLIT	Njegovo Visokopreosveštenstvo	Vaše Visokopreosveštenstvo
MUFTIJA	Ekselencijo	

Tablica 1. Primjer obraćanja visokopozicioniranih dužnosnika i vjerskih velikodostojanstvenika u pismenom i usmenom obliku (Tödtling, 2021: 14).

Razmjena darova¹⁰ je važan protokolaran čin, a poklanja se u znak poštovanja prema visokom gostu. Odabir poklona je jedan od najzahtjevnijih protokolarnih zadataka i treba ga pomno birati jer se istim može poslati i poruka. Poseban fokus treba staviti na preferencije visokog gosta koji dolazi u državni ili službeni posjet. Najprimjereniji pokloni su oni koji imaju nacionalno ili tradicionalno obilježje ili specifičnu karakteristiku povezanu s primateljem poklona. Praksa međusobnog darivanja; ne podrazumijeva darove velike vrijednosti, a njihove granice vrijednosti često su i propisane u nekim zemljama (Berković, 2006: 129). Prema Uredbi o darovima koje prime dužnosnici¹¹, dužnosnik smije primiti dar simbolične vrijednosti i to najviše u vrijednosti do 500,00 kuna (66,36 €) od istog darovatelja te ga može osobno zadržati i nakon isteka mandata. Ako je vrijednost poklona viša od propisane, ostaje u vlasništvu institucije, tj. države (Tödtling, 2021: 26). Darivanje će svakog razveseliti i često nije bitna vrijednost dara koliko lijep čin kojim želimo nekome pokloniti znak pažnje. Poznata je stara izreka: „Mali darovi učvršćuju prijateljstvo, veliki ga kvare“ (Nick, 1997: 187).

4. STUDIJA SLUČAJA: državni protokol i svečanost otvaranja Pelješkog mosta

Usprkos brojnim preprekama i izazovima, hrvatski državni protokol, od samostalnosti i nezavisnosti Republike Hrvatske do danas, bilježi velike uspjehe u postupku rješavanja bitnih vanjskopolitičkih pitanja. Zdušno zastupanje nacionalnih interesa i neumorno diplomatsko djelovanje hrvatskih predstavnika i diplomata, rezultirali su ostvarenjem strateških ciljeva ključnih za osnaživanje hrvatskog međunarodnog položaja. Dobro organiziran državni protokol stvara pozitivnu sliku zemlje u svijetu i pridonosi uspješnosti diplomacije u međunarodnim odnosima. Studijom slučaja prikazana je uspješna organizacija svečanog obilježavanja završetka radova i puštanja u promet Mosta Pelješac, najvažnijeg geostrateškog projekta od nacionalnog i europskog interesa, čijom je izgradnjom konačno dokinut teritorijalni diskontinuitet Republike Hrvatske, ali i Europske unije.

---

¹⁰ Kada se radi o visokim državnim dužnosnicima, razmjena darova može biti javna, ali se najčešće daje diskretno i to između predstavnika službe za protokol (Berković, 2006: 129). Dar se predaje s obje ruke i ne otvara se po primitku. Predviđeno darivanje mora uključivati sve članove delegacije prigodnog susreta (Privola, 2019: 186).

¹¹ Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 6. listopada 2004., na temelju članka 8. stavka 5. Zakona o sprječavanju sukoba interesa u obnašanju javnih dužnosti (»Narodne novine«, broj 163/2003 i 94/2004), donijela Uredbu o darovima koje prime dužnosnici (Uredba o darovima koje prime dužnosnici. NN: 141/2004, čl. 3).

4.1. Priprema svečanosti

Povezivanje dubrovačke enklave je od velikog nacionalnog i regionalnog značaja za Republiku Hrvatsku, ali i Europsku uniju u smislu geopolitičke stabilnosti, sigurnosti vanjskih granica, razvoja gospodarstva te slobodnog kretanja građana EU. Most jača teritorijalnu koheziju hrvatskog juga i ostatka zemlje, povećava ekonomsku aktivnost i olakšava svakodnevni život lokalnog stanovništva kroz nesmetano kretanje ljudi i roba, što omogućuje brži i jednostavniji pristup informacijama i komunikaciji kao jedno od glavnih zadataka Europske unije. Svjesni važnosti realizacije teritorijalne i cestovne povezanosti s južnom Dalmacijom, Hrvatske ceste su, uz podršku Vlade Republike Hrvatske i Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, spremno prihvatile izazov. Po završetku najznačajnijeg projekta organizirana je svečanost otvaranja Pelješkog mosta.

Protokolarna priprema i provedba svečanosti zbog svoje složenosti iziskuje timski rad. Potrebno je najprije odrediti datum i točnu lokaciju. Planirana svečanost otvaranja Pelješkog mosta održana je 26. srpnja 2022. s početkom u 20:15 sati na odmorištu Komarna prije samog ulaska na most. Obzirom da se ista održala na prostranom i otvorenom prostoru, zahtijevala je dodatno osiguranje logistike, sigurnosti i potrebne informatičke opreme. Kako se događanje odvijalo izvan glavnog grada, trebalo je i odrediti grad ili županiju domaćina. U ovom slučaju je to bila Dubrovačko-neretvanska županija.

Nakon određivanja domaćina i prijedloga popisa uzvanika, uslijedila je priprema službenih poziva (Tödtling, 2021: 57). Pozivnice je moguće uputiti telefonom ili poslati elektroničkom poštom tjedan ili dva prije događanja. Iste trebaju sadržavati ime pozivatelja, prigodu, na koga se odnosi, točno vrijeme i mjesto događaja, predviđeno odijevanje uzvanika, kontakt za povratni odgovor (potvrda ili isprika), najkasnije vrijeme dolaska na događanje, informaciju za koliko osoba vrijedi pozivnica te je li prenosiva (Ibid: 20). Pozivna pisma šalje predsjednik države predsjednicima, a premijer svojim kolegama sukladno rangu. Ovisno o temi i vrsti događanja, mogući su i zajednički pozivi (Ibid: 57). Kao investitor radova na projektu, Hrvatske ceste d.o.o. bile su organizator svečanosti otvaranja Pelješkog mosta, u suradnji s Ministarstvom mora, prometa i infrastrukture, koje je ujedno i slalo zajednički poziv, kao resorno tijelo nadležno za koordinaciju i poslove vezane uz prometnu infrastrukturu.

Republika Hrvatska
Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture

HRVATSKE
CESTE

HRVATSKI SABOR
- zastupnice i zastupnici

**Pozivnica
na Svečanost otvorenja Pelješkog mosta**

**26. srpnja 2022. u 20.15 sati
(odmorište Komarna)**

Poštovane saborske zastupnice, poštovani saborski zastupnici,

Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture i Hrvatske ceste d.o.o. s velikim Vas zadovoljstvom pozivaju na Svečanost otvorenja Pelješkog mosta, koja će se održati u utorak, 26. srpnja 2022., s početkom u 20.15 sati na odmorištu Komarna.

Predviđeno trajanje svečanosti je 70 minuta, nakon koje slijedi kratko osvježenje i puštanje mosta u promet.

Bila bi nam čast da svojim sudjelovanjem uveličate ovu svečanost, stoga Vas molimo potvrdu dolaska na e-mail adresu ministar@mmpi.hr zajedno s ispunjenim akreditacijskim obrascem do petka, 22. srpnja 2022. Napominjemo kako pozivnica vrijedi isključivo za jednu osobu.

S poštovanjem,

Predsjednik Uprave Hrvatskih cesta d.o.o.

Josip Škorić

Ministar mora, prometa i infrastrukture

Oleg Butković

Slika 1.: Pozivnica na Svečanost otvorenja Pelješkog mosta

Uz pozivnicu su, uzvanicima, dostavljeni i detalji vezani za prijavu sudjelovanja na centralnoj svečanosti, za koju je bilo potrebno ispuniti akreditacijski obrazac. Prijavni obrazac ili obrazac za akreditaciju uzvanika je prijava za sudjelovanje na događanju koja je danas u digitalnom obliku i šalje se *online*. Za visoke dužnosnike i štićene osobe je znatno opsežniji jer je potrebno navesti sve članove delegacije i djelatnike sigurnosti, njihovo naoružanje ako ga posjeduju, vozila, broj leta, krvnu grupu, moguće alergije i druge zdravstvene probleme i obavijesti potrebne za uspješan prihvata gosta (Ibid: 59).

OBRAZAC ZA AKREDITACIJU UZVANIKA / GUEST ACCREDITATION FORM

Ime i prezime/
Name and
surname

Organizacija /
Company

Broj putovnice ili
OIB/ Passport or
ID card number

E-mail

Ljubazno molimo da ispunjenu akreditaciju, zajedno s potvrdom dolaska, dostavite Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture na ministar@mmpi.hr najkasnije do petka, 22. srpnja 2022. / Please send filled out accreditation, together with the confirmation of arrival, to the Ministry of the Sea, Transport and Infrastructure at ministar@mmpi.hr, no later than 22 July 2022.

Slika 2.: Obrazac za akreditaciju uzvanika

Za pristup određenim zonama, potrebno je izraditi različite vrste akreditacija za osiguranje, protokol, tehničko osoblje, prevoditelje, te ih označiti različitim bojama ili slovima. Važna je odredba zona za sve vrste akreditacija, u kojim se osobe koje je imaju mogu kretati (Ibid: 59). Radi izbjegavanja gužve te jednostavnijeg i bržeg kretanja, treba obavijestiti uzvanike kada i gdje je moguće podići akreditacije uz predočenje valjanih javnih isprava. Među detaljima navedeno je da se pozivnica odnosi isključivo na jednu osobu, ulaz za uzvanike preko prometnog čvora Komarna, najkasniji dolazak na odmoriste do 19:30 sati radi smještaja, kao i upozorenje na moguću prometnu gužvu do lokacije zbog turističke sezone i najavljenog slavlja u povodu otvaranja mosta u mjestima koja se nalaze u blizini te vremena potrebnog za akreditiranje. Ako je gost stranac kojemu je potreban prijevod na materinski jezik, uobičajeno je da prevoditelja dovodi sa sobom, a domaćin mu osigurava primjereno mjesto (Ibid: 59).

Pravilno postavljanje velikih zastava na velika koplja, redosljed prigodnih obraćanja, raspored sjedenja i stajanja na zajedničkoj fotografiji određuje se prema važnosti. Ceremoniju svečanog otvaranja Pelješkog mosta režisirao je Krešimir Dolenčić. Razrađeni nacrt program i ceremonijal svečanosti unosi se u programsku knjižicu, a prije tiskanja važno je, s dužnosnikom, provjeriti sve pojedinosti, kako bi o istima bio u potpunosti obaviješten (Ibid: 57-59).

HR

26. srpnja 2022. Pelješki most, Južna Dalmacija, Hrvatska

PROGRAM

svečanosti otvorenja Pelješkog mosta

IZVOĐAČI

Plazarius, ansambl za ranu glazbu
Dubrovački simfonijski orkestar (DSO), dirigent - maestro Ivan Hut
Zbor Libertas, Dubrovnik
Zbor HNK Split
Matej Meštrović, skladatelj i izvođač
Borna Šercer, udaraljke - dopunski član DSO-a
Klapa Kaše, Dubrovnik
Vokalni ansambl Sveti Blaž
Folklorni ansambl Lindo, Dubrovnik
Kumpanija Sveta Vincenca, Blato
Klapa Sveti Nikola, Metković
Hrvatsko glazbeno društvo Sveta Cecilija, Korčula
LADO Electro
Glumac Frano Mašković (Himna slobodi)
Srđana Šimunović, Nikša Kušelj
Dubrovački Trombunjeri
Luka Šulić, cello

Autor glazbe "Neka prođu"
Matej Meštrović

SCENARIJ I REŽIJA
Krešimir Dolenčić

VODITELJI: Nila Miličić Vukosavić i Duško Čurlić

PRODUCENT: Hrvatske ceste d.o.o.
ZA PRODUCENTA: Josip Škorić / **IZVRŠNI PRODUCENT:** Marina Marinović, Tamara Đurijanček

Slika 3.: Program izvođača na svečanosti otvorenja Pelješkog mosta

svečanosti otvorenja Pelješkog mosta

19:15 - 19:45	<i>Plazarius, ansambl za ranu glazbu</i>
20:00	<i>početak televizijskog prijenosa - HRT 1</i>
20:15	početak Svečanosti otvorenja Pelješkog mosta
	Matej Meštrović: FANFARE 304 , <i>Dubrovački simfonijski orkestar</i>
	Matej Meštrović: NEKA PRODU <i>Dubrovački simfonijski orkestar (DSO) · zbor Libertas zbor HNK Split · Borna Šercer (FA Lindo) Srđana Šimunović · Nikša Kušelj Vokalni ansambl Sv. Blaž Hrvatska glazbena udruga Sv. Vincenca · svi sudionici</i>
	Himna Republike Hrvatske <i>Dubrovački simfonijski orkestar zborovi i Vokalni ansambl Sv. Blaž · svi sudionici</i>
	VITEŠKA IGRA MOREŠKA <i>Hrvatsko glazbeno društvo Sv. Cecilija</i>
	Don Ante Mateljan i don Šime Marević: NERETVA JE SVETO BLAGO <i>Klapa Sveti Nikola</i>
	Đelo Jusić: DUBROVAČKI POTPURI , <i>Klapa Kaše</i>
	Hrvoje Crnić Boxer i Boris Harfman: LEPI VALCER , <i>LADO Electro</i>
	Zdenko Runjić, Tomislav Zuppa: GALEB I JA , <i>DSO i Luka Šulić, cello</i>
	Zvonko Špišić, Drago Britvić: ZVONA MOGA GRADA , <i>Vokalni ansambl Sv. Blaž</i>
	Ivan Gundulić, Jakov Gotovac: HIMNA SLOBODI <i>Frano Mašković · DSO · zbor Libertas zbor HNK Split Vokalni ansambl Sv. Blaž · svi sudionici</i>
	Ceremonija službenog otvaranja Pelješkog mosta Andrej Plenković, predsjednik Vlade Republike Hrvatske

Slika 4.: Program svečanosti otvorenja Pelješkog mosta

S vremenom se program doraduje, zbog čega se organizira zajednička prethodnica za razmatranje otvorenih pitanja, na kojoj se trebaju dobiti svi odgovori. Osim dostavljanja općih informacija i zajedničkog obilaska lokacije, na zajedničkom sastanku moguće je riješiti sve nedoumice i nejasnoće koje muče goste (Ibid: 59-64). Svečano otvaranje Pelješkog mosta, zasigurno je jedan od najvećih događaja u modernoj povijesti Republike Hrvatske, koji podrazumijeva složene protokolarne aktivnosti koje se analiziraju u ovoj studiji slučaja. Za svečanost je predviđeno dnevno odijelo. Okupljanje uzvanika na odmorište Pelješkog mosta sa strane Komarne je počelo od 18:00 sati. Goste je dočekaio domaćin Nikola Dobroslović, župan Dubrovačko-neretvanske županije, zajedno s organizatorima: Olegom Butkovićem, potpredsjednikom Vlade i ministrom mora, prometa i infrastrukture te Josipom Škorićem, predsjednikom Uprave Hrvatskih cesta. Po svom dolasku, visoki državni dužnosnici obraćali su se prema protokolarnom redu uz javljanja u izravne programe na nacionalnim TV kućama.

Početak središnje svečanosti započeo je skladbom "Fanfare 304" skladatelja Mateja Meštrovića u točno predviđeno vrijeme uz izravan televizijski prijenos. Atraktivnim letom pet pilota Akrobatske grupe HRZ *Krila Oluje* na spektakularan način odali su počast svima koji su dali svoj doprinos povijesnom spajanju hrvatskog sjevera i juga. Prigodna obraćanja održana su u skladu s preseansom, od najniže do najviše rangirane osobe: g. Josip Škorić, predsjednik Uprave Hrvatskih cesta; g. Nikola Dobroslavić, župan Dubrovačko-neretvanske županije; g. Oleg Butković, potpredsjednik Vlade i ministar mora, prometa i infrastrukture; gđa Dubravka Šuica, potpredsjednica Europske komisije za demokraciju i demografiju; Nj. E. g. Li Keqiang, predsjednik Vlade NR Kine (video poruka); mr. sc. Andrej Plenković, predsjednik Vlade RH; g. Gordan Jandroković, predsjednik Hrvatskog sabora i g. Zoran Milanović, predsjednik RH.

Između svakog obraćanja, program je upotpunjen bogatim tradicijskim i kulturno-glazbenim sadržajem u sklopu kojeg su nastupili brojni umjetnici. Svečanost je kulminirala, poslije govora predsjednika Republike Hrvatske i dvije glazbene izvedbe *To je moja zemlja* i *Himna slobodi*, prilikom koje su svi prisutni bili zamoljeni da ustanu, kada je uslijedio spektakularni vatromet koji je osvijetlio cijeli most kada je preko njega prelazio hrvatski automobilist Niko Pulić u bolidu s pelješke strane i *Rimčeva Nevera* s kopnene strane mosta kojom je upravljao glavni inženjer Matija Renić, dok su barke i brodice ispod mosta trubile i palile bengalske vatre, a Dubrovački trombunjeri pucali uz zvuk svih crkvenih zvona Dubrovačke biskupije.

Završetak svečanosti obilježio je blagoslov mosta koji je predvodio msgr. Roko Glasnović, biskup Dubrovačke biskupije, uz nazočnost najviših uzvanika. Svi zajedno su dočekali motocikliste braniteljskih postrojbi, a kasnije i prve automobile s Brijeste. Program je ukupno trajao oko 90 minuta, prema unaprijed sastavljenom hodogramu. Iz logističkih razloga, puštanje u promet Pelješkog mosta, s Komarne prema Brijesti, bilo je moguće tek iza ponoći, odnosno nakon odlaska uzvanika s odmorišta Komarna, kako bi se izbjegla gužva u prometu. Povijesno najznačajniji graditeljski i infrastrukturni pothvat za buduće generacije, opravdano budi nacionalnu svijest i poseban osjećaj nacionalnog ponos. Svečanim puštanje prometa u funkciju preko mosta, je grandiozno i simbolično, na najvišoj državnoj razini, uspješno obilježen jedan od najvećih događaja u modernoj povijesti Republike Hrvatske.

4.2. Pravila protokola i prijem stranih delegacija

Od početka ljudske civilizacije postoje određene norme i pravila ponašanja koja su kroz tisućljeća postala složenija i kompleksnija (Privora, 2019: 13). Poštovanje istih je dio naše svakodnevnice i vrijedi za sve društvene zajednice. I u Evanđelju po Luki, u Novom Zavjetu, primijetivši kako uzvanici sami biraju svoja počasna mjesta, Isus navodi usporedbu kao poduku o pravilu prednosti: „Kada te tko pozove na svadbu, nemoj sjesti na počasno mjesto, jer je možda pozvan netko važniji od tebe! Tada će ti prići onaj koji vas je obojicu pozvao i reći ti: ‘Ustupi svoje mjesto ovom čovjeku!’ Ti ćeš onda, posramljen, morati sjesti na posljednje mjesto. Kada te pozovu, radije zauzmi posljednje mjesto pa će ti domaćin, kada dođe, reći: ‘Prijatelju, sjedni na bolje mjesto!’ Tako će ti biti iskazana čast pred svima koji budu sjedili za stolom. Jer, svatko tko se uzvisuje, bit će ponižen, a onaj tko se ponizi, bit će uzvišen“ (Lk 14, 8-11). Općeprihvaćena pravila lijepog ponašanja ista su u skoro svim zemljama svijeta. Ponegdje, ona mogu odstupati obzirom na političke, kulturne, vjerske, povijesne i geografske razlike (Privola, 2019: 183). Pravila protokola zahtijevaju red i poštovanje međunarodnih normi kojima se želi izraziti uljudnost među institucijama i državama, prilikom usuglašavanja različitih interesa i politika u međunarodnim odnosima. Svako civilizirano društvo koje teži društvenom napretku, ima razvijenu svjesnost o važnosti poštovanja hijerarhije kao odraz pridržavanja reda i odgovornosti svakog pojedinca unutar nekog sustava. Primjena takvih pravila je obvezna samo za one na koje se odnosi i značajno se razlikuje od kućnog odgoja i tradicionalnih običaja. Iako bez toga je uvažavanje istih nezamislivo (Mikolić, 1995: 19-20).

Današnja protokolarna pravila temelje se na Bečkoj konvenciji o diplomatskim odnosima (1961.), koja predstavlja “kombinaciju kodifikacije i progresivnog razvoja međunarodnog prava s obzirom da uključuje jasno uspostavljena pravila, ali i ispunjava praznine u slučajevima u kojima međunarodna praksa nije ponudila rješenja. Bečka konvencija istovremeno regulira ponašanje države primateljice te nameće dužnosti diplomatskim predstavnicima da poštuju njene zakone i pravila” (Farhangi, 1986: 1517). Premda je potpisana 18. travnja 1961., u Beču, stupila je na snagu tri godine kasnije, 24. travnja 1964., nakon što su je ratificirale 22 države. Do kraja 1960-ih bilo je ukupno 90 država koje su pristupile ili ratificirale Konvenciju. Pristupanjem komunističke Kine u studenom 1975., dobila je potporu svih pet stalnih članica Vijeća sigurnosti UN-a. Do sredine 1990-ih, Konvenciju je potpisalo 177 država (Berridge, 2004: 107-108).

Unatoč pojedinim nedostacima i nedorečenosti, kao i potrebe za prilagodbom pravila suvremenom vremenu, Bečka konvencija je i dalje jedan od „najpouzdanijih i najšire utemeljenih multilateralnih režima na području međunarodnih odnosa“ (Brown, 1988: 54). Danas ona predstavlja samo minimum onoga što države i njihovi predstavnici moraju strogo poštovati u međunarodnim odnosima (Mikolić, 1995: 6). Legitimno pravo svake države je da određena pravila, naročita ona iz oblasti ceremonijala, propiše sukladno svojim mogućnostima, tradiciji i općim uvjetima (Ibid: 20). Prijemi su danas neizostavna komponenta društvenog ophođenja na državnoj razini. Priređuju se u povodu proslave nacionalnih blagdana i praznika, službenog posjeta predsjednika strane države, njihovog predsjednika parlamenta, vlade, ili ministra, kao i obilježavanja ulaska države u određenu međunarodnu organizaciju. Najčešće se održavaju prije objeda, između 11:00 i 14:00 sati, ili prije večere, između 18:00 i 20:00 sati, sa svrhom učvršćivanja prijateljskih odnosa i jačanja suradnje među državama te prikupljanja i moguće razmjene korisnih informacija. Kvalitetna i profesionalna priprema sadrži pomno planiranje, odabir datuma i lokacije, sastavljanje liste uzvanika, provjera adresa, pravovremeno slanje poziva, osiguranje parkirališnih mjesta i garderobe, doček i ispraćaj gostiju, prilagodbu glazbe određenim okolnostima te ponudu jela i izvornih domaćih pića (Ibid: 179-183).

Jedna od važnih predradnji, nakon provjere adresa, je slanje obavijesti elektroničkom poštom *save the date* uz napomenu da će se sve detaljne informacije naknadno dostaviti u službenom dopisu. Odabir lokacije ovisi o kapacitetu i prozračnosti prostora, pristupu vozilima te sanitarnim čvorovima. Nužno je osigurati garderobu u zimskom razdoblju i kvalitetan razglas te voditi brigu o državnim obilježjima (pravilno postavljanje zastava i pripadajućih kopalja) i cvjetnim aranžmanima za uređenje prostora. Domaćin odlučuje hoće li ponuditi samo piće za nazdraviti ili i jelo, pri čemu treba misliti na vjerska ograničenja, alergije i životni izbor gostiju (gluten, laktoza, jaja, vegetarijanci, vegani i sl.). Ako je na svečanosti predviđeno stajanje, manje je bitna potvrda dolaska. Pri organiziranju prijama na kojem uzvanici sjede, važno je zamoliti za pravovremeni odgovor kako bi mogli prema potvrdama dolaska gostiju sastaviti raspored sjedenja. Poučeni iskustvom, poželjno je uvijek sačuvati neka odgovarajuća mjesta za one uzvanike koji misle da se ne moraju javiti, a očekuju primjereni smještaj. Uz djelatnike protokola i bliske suradnike, domaćin obavezno dočekuje goste. Slijedi izvođenje ili intoniranje himne i prigodno obraćanje domaćina (Tödtling, 2021: 65-69). Najveća prednost prijema, koju treba promišljeno iskoristiti, je mogućnost kretanja i razgovaranja s više uzvanika na istom mjestu, tzv. kruženje (Privola, 2019: 151).

4.3. Protokol kao element promoviranja i jačanja meke moći Hrvatske

Poštivanje kodificiranih pravila u međunarodnim odnosima je osnovni preduvjet za uspješnu provedbu državne diplomacije. Jaki diplomatski angažman prethodi rješavanju relevantnih političkih pitanja između država. Ostvarivanjem vanjskopolitičkih ciljeva postiže se napredak u jačanju i učvršćivanju međunarodnog položaja zemlje. Protokol je odraz uljudnog i kulturnog ophođenja u međunarodnim odnosima, usko povezan s međunarodnom politikom i nacionalnim identitetom. Sadržaj i način na koji se komunicira, koordinira i provodi, pridonosi uspješnosti državne diplomacije i stvaranju pozitivne slike vlastite države. Promoviranjem vrijednosti vlastite zemlje, jača njezin međunarodni položaj i prepoznatljivost u svijetu.

Uz diplomatska i komunikacijska umijeća, vlade ulažu značajna financijska sredstva za upravljanje nacionalnim identitetom i imidžom u svrhu postizanja međunarodnog ugleda, kao jednog od najdragocjenijeg nacionalnog blaga modernih država s ciljem boljeg međunarodnog pozicioniranja države na političkoj i gospodarskoj razini (Skoko, 2021: 9). Prepoznavanje važnosti protokola i javnog komuniciranja, kao proces međudjelovanja od diplomatske do populističke razine, pridonosi stvaranju globalnih geopolitičkih odnosa, a time i gradnji pozitivnog imidža države i nacije.

Iako teritorijalno mala država, Republika Hrvatska je svjesna važnosti upravljanja nacionalnim imidžom na svim razinama. Tome svjedoči i Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske, gdje u poglavlju *Nacionalni identitet, međunarodni ugled i utjecaj Republike Hrvatske* jasno stoji: „Republika Hrvatska će, koristeći se diplomacijom, gospodarstvom, povijesnim i kulturološkim nasljeđem te znanstvenom i akademskom zajednicom, u međunarodnom okružju, ponajviše u neposrednom susjedstvu te u Europi i svijetu, razvijati ugled države sigurne za život i poslovanje. Kod stanovnika drugih država razvijat će se pozitivna percepcija o Hrvatskoj i njezinim stanovnicima kao građanima s kojima se dijele slične vrijednosti i kao državi u koju se rado dolazi turistički, poslovno, na školovanje ili trajni boravak. Razvijanju ugleda i utjecaja Republike Hrvatske pridonosit će susjedska suradnja i partnerstva s drugim državama na zajedničkim projektima kojima se jača sigurnosna zaštita od prijetnji i vanjskopolitička pozicija.“¹²

---

¹² Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. NN: 73/2017

Aktivno promišljanje državnog vrha rezultiralo je razrađivanjem idejnih rješenja funkcionalne i prometne povezanosti odsječenog hrvatskog juga teritorijem Bosne i Hercegovine. Izgrađen most je postao novi suvremeni hrvatski nacionalni simbol globalno atraktivan jer ne dijeli Republiku Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, već spaja teritorijalnu cjelovitost Europske unije i pridonosi utjecajnijoj međunarodnoj poziciji i vanjskopolitičkoj percepciji Hrvatske u svijetu.

Financiranje projekta bespovratnim sredstvima iz Europske unije i odabir kineskog izvođača radova u složenom geopolitičkom kontekstu, jasno pokazuju značaj protokola u preraspodjeli ekonomske i političke moći te povezanost s mekom moći u suvremenim međunarodnim odnosima. Uspješna organizacija svečanosti otvorenja Pelješkog mosta odraz je specifičnosti državnog protokola kao potencijalno važnog faktora u jačanju meke moći Hrvatske.

Vjerodostojnost države, njezinog liderstva i stanovništva pokazuje snagu imidža Republike Hrvatske i njezinu sposobnost u nastojanjima da ostvari svoj dugo željeni san. Razvoj suvremene hrvatske države, diplomatskog aparata i diplomatskim metoda i taktika, od kojih je jedna zasigurno i protokol, utječu na razinu meke moći i međunarodnog utjecaja. Mudrim njegovanjem naslijeđene baštine i nacionalnog blaga pridonosimo daljnjem napretku Hrvatske kao male države u međunarodnim odnosima.

5. ZAKLJUČAK

Globalizacija i tehnološke inovacije utjecale su na tradicionalni koncept diplomacije i međunarodnih odnosa. Novonastale promjene u globalnom međunarodnom okruženju rezultirale su potrebom za intenzivnijom suradnjom među državama i nevladinim organizacijama, kao ključnim mehanizmom diplomatskog djelovanja u oblikovanju međunarodnih politika i provedbi aktivnosti. Proces transformacije iz klasične u suvremenu diplomaciju, povećao je umreženost i međuovisnost država, kao i svakodnevno komuniciranje u nastojanju pružanja odgovora na brojne izazove i probleme globalne suvremenosti. Uspostavljanje i održavanje diplomatskih odnosa, kao i aktivno uključivanje u međunarodne procese, su esencijalne komponente vanjske politike svake suverene zemlje ključne za promicanje položaja vlastite države i zaštitu nacionalnih interesa te očuvanje stabilnosti i sigurnosti na globalnoj i regionalnoj razini. Prihvatanjem određenih međunarodnih konvencija i ugovora o međusobnom ophođenju, države su se, kao subjekti međunarodnog prava, obvezale poštovati općeprihvaćena pravila ponašanja. Uzimajući u obzir međunarodni položaj te povijesne i kulturne raznolikosti, protokol određuje red prvenstva i način međusobnog ophođenja prema nacijama, utemeljenog na međunarodnom tradicionalnom i običajnom pravu. Iako su kodificirana pravila uvelike pojednostavljena, njihova pravilna primjena zauzima sve veću važnost u međunarodnim odnosima, kao i uloga protokola u diplomatskom ophođenju.

Suvremeni protokol zahtijeva određena znanja i sposobnosti te predstavlja dominantno sredstvo izražavanja diplomatske komunikacije između država, osobito pri rješavanju spornih međunarodnih pitanja. Postupanje suprotno hijerarhijskom redu narušava uređenost međunarodnih odnosa. Stoga ne iznenađuje što su glavne zadaće protokola objektivnost i stvaranje pozitivnog ozračja u međunarodnom političkom prostoru. Njegova univerzalnost poboljšava dijalog, razumijevanje i integraciju u multilateralni sustav. Promicanje miroljubivih odnosa i unapređenje suradnje između dvije ili više država, neophodno je za uspješnu održivost složenih i dinamičnih međunarodnih političkih odnosa i diplomacije. Postojanje obostrane političke volje jača međusobno povjerenje i osigurava uspješno postizanje političkih i gospodarskih interesa u međunarodnoj zajednici. Umijeće i razumijevanje pravila protokola predstavlja značajan element promoviranja države i jačanja njezinog diplomatskog utjecaja važnog za izgradnju privlačnog imidža države i nacije u suvremenim međunarodnim odnosima.

Učinkovitost državnog protokola stvara političku sliku vlastite zemlje što se odražava na međunarodno pozicioniranje država i ostvarivanje vanjskopolitičkih interesa. Isticanjem vlastitih kvaliteta i posebnosti kroz aktivnosti jača meka moć i diferenciranost malih država, što uvelike doprinosi očuvanju nacionalnog identiteta, utjecaju u međunarodnim odnosima i stvaranju pozitivne percepcije pojedine države u svijetu.

Provedenom analizom te korištenjem metode studije slučaja predstavljena je uloga protokola i ceremonijala na primjeru svečanosti otvaranja Pelješkog mosta. Posebno je prikazan način na koji su protokol i ceremonijal te uključenost brojnih domaćih i stranih delegacija na spomenutoj prigodi, doprinijeli jačanju strategije meke moći Republike Hrvatske kao male države u svjetlu šireg geopolitičkog konteksta. Obzirom na kulturno-povijesni i socijalni značaj, svečanost je osnažila međunarodni položaji Republike Hrvatske i utjecala na njezinu vidljivost na europskom prostoru. Unatoč europskom identitetu, Hrvatska pomno baštini duboko ukorijenjene vrijednosti i nacionalna obilježja važne za opstanak hrvatskoga nacionalnog identiteta. Iako često ponizna, ocjenjuje se kako se tom politikom Republika Hrvatska u konačnici uspješno prilagodila suvremenim izazovima u diplomatskoj praksi. Uspješnost vanjske politike i diplomacije Republike Hrvatske etablirana je aspektom javne diplomacije koja je omogućila stvaranje prepoznatljivosti i brendiranje Hrvatske kao specifične male države s velikim vanjskopolitički postignućima u međunarodnoj zajednici, čime može služiti kao uzor drugim malim državama s velikim vizijama u nastojanju jačanja meke moći i vidljivosti u međunarodnim odnosima.

6. LITERATURA

Knjige i članci

Berković, Svjelan (2006) *Diplomacija i diplomatska profesija*. Dubrovnik: Urban - Media d.o.o.

Berridge, Geoff R. (2004) *Diplomacija: Teorija i praksa*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti

Brown, Jonathan (1988) *Diplomatic Immunity: State Practice under the Vienna Convention on Diplomatic Relations*. The International and Comparative Law Quarterly. [Vol. 37, No. 1](#), 53-88, preuzeto s <https://www.jstor.org/stable/760230> (pristupljeno 24. kolovoza 2023.)

Čehulić Vukadinović, Lidija (2010) *Euroatlantizam i suvremeni međunarodni odnosi*. Zagreb: Politička kultura

Ćurić, M. (2016). In memoriam: Napustio nas je utemeljitelj hrvatske diplomacije Mario Mikolić. Glas Istre, 30. kolovoza 2016. Dostupno na: <https://glasistrenovine.hr/arhivaportala/pregled-vijesti/in-memori-iam-napustio-nas-je-utemeljitelj-hrvatske-diplomacijemario-mikolic-532339> (pristupljeno 2. prosinca 2023.)

Farhangi, Leslie Shirin (1986) *Insuring against Abuse of Diplomatic Immunity*. Stanford Law Review (38), 6: 1517-1547

Glavaš Kovačić, Lada; Komunikacijski aspekti javne diplomacije, u Politološki pojmovnik: diplomatsko komuniciranje, 2013., str. 61-64

Kurečić, Zvonimir (2009) *Biblija: Sveto pismo Starog i Novog zavjeta*. Zagreb: Hrvatsko biblijsko društvo

Lewis, O. 2008. To What Extent was Diplomacy Professionalised in the French System? E-International Affairs, 1-10, preuzeto s <https://www.e-ir.info/2008/03/30/to-what-extent-was-diplomacy-professionalised-in-the-french-system/> (pristupljeno 15. rujna 2023.)

Luša, Đana (2016) *Sport, politika i diplomacija: Analiza iz konstruktivističke perspektive*. U: Jović, Dejan (ur.) *Konstruktivističke teorije međunarodnih odnosa*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 229-282

Luša, Đana i Mijić, Petra (2012) *Vanjska politika malih država – normativna moć kao faktor utjecaja u međunarodnim odnosima*, u Političke perspektive: časopis za istraživanje politike, Vol. 2 No. 3, Zagreb, 39-65

- Luša, Đana i Polenus, Marijana (2018) *Zloupotreba diplomatskih imuniteta u suvremenoj diplomatskoj praksi: izazovi i moguća rješenja*, Forum za sigurnosne studije, Vol. 2 No. 2, Zagreb; Fakultet političkih znanosti-Centar za međunarodne i sigurnosne studije, 189-218
- Mikolić, Mario (1995) *Diplomatski protokol*. Zagreb: Mate d.o.o.
- Nick, Stanko (1997) *Diplomacija: metode i tehnike*. Zagreb: Barbat
- Nye, S. Joseph (2008) *Budućnost moći*. Zagreb: Mate d.o.o.
- Nye, S. Joseph (2003) *Paradox of American Power*. Oxford University Press
- Privola, Milada (2019) *Kultura ponašanja*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije Dag Hammarskjöld
- Skoko, Božo (2009) *Država kao brend: Upravljanje nacionalnim identitetom*. Zagreb: Matica hrvatska
- Skoko, Božo (2021) *Gdje se susreću javna diplomacija i odnosi s javnošću država? Rasprava o međudnosu disciplina*, u *Medijske studije*, 55-74
- Skoko, Božo (2005) *Hrvatska - Identitet, image, promocija*. Zagreb: Školska knjiga d.d.
- Skoko, Božo i Kovačić, Vinko (2009) *Koncept meke moći država i njegova primjena na Republiku Hrvatsku*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 29-49
- Skoko, Božo (2008) *Šarm i tegobe moderne diplomacije*. MadeIN, 94-97, preuzeto s https://www.bozoskoko.com/hrvatski/detalji-vijesti_14/sarm-i-tegobe-moderne-diplomacije_54/ (pristupljeno 10. kolovoza 2023.)
- Skoko, Božo i Hlača, Ana (2020) *Šport kao meka moć države: Važnost športske diplomacije na primjeru Hrvatske*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, 1-23
- Toshupulatow, S.S. 2021. *Diplomatic Protocol: Theoretical and legal Approaches to its study*. The American Journal of Political Science Law and Criminology. Pp. 55-63
- Tödting, Tina (2021) *Protokol događanja u praksi*. Zagreb: Školska knjiga d.d.
- Tuđman, Miroslav (2013) *Izveštajne službe i meka moć*. U: *National security and the future*. Vol. 14 No. 1, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 9-22, preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/125622> Pristupljeno 20. kolovoza 2023.
- Vukadinović, Radovan (2004) *Politika i diplomacija*. Zagreb: Politička kultura

Wood, John R. i Serres, Jean (2004) *Diplomatski ceremonijal i protokol*. Zagreb: Mate d.o.o.

Dokumenti

Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*. 56/90

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1998_01_8_121.html (pristupljeno 5. rujna 2023.)

Zakon o grbu, zastavi i himni Republike Hrvatske te zastavi i lenti predsjednika Republike Hrvatske. *Narodne novine*. 55/90, 26/93

<https://www.zakon.hr/z/1247/Zakon-o-grbu%2C-zastavi-i-himni-Republike-Hrvatske-te-zastavi-i-lenti-predsjednika-Republike-Hrvatske> (pristupljeno 9. rujna 2023.)

Uredba o darovima koje prime dužnosnici. *Narodne novine*. 141/2004

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2004_10_141_2477.html (pristupljeno 12. rujna 2023.)

Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. *Narodne novine*. 73/2017

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_73_1772.html (pristupljeno 15. prosinca 2023.)

Internetski izvori

zagreb.hr (2020), <https://www.zagreb.hr/spomenik-domovini/149713> (pristupljeno 5. rujna 2023.)

sabor.hr (2005), <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/zanimljivosti/lijepa-nasa-domovino-put-od-stotinu-godina-do-statusa> (pristupljeno 9. rujna 2023.)

Popis tablica

Tablica 1. Primjer obraćanja visokopozicioniranih dužnosnika i vjerskih velikodostojanstvenika u pismenom i usmenom obliku (Tödtling, 2021: 14). 24

Popis slika

Slika 1.: Pozivnica na Svečanost otvorenja Pelješkog mosta..... 27

Slika 2.: Obrazac za akreditaciju uzvanika 28

Slika 3.: Program izvođača na svečanosti otvorenja Pelješkog mosta 29

Slika 4.: Program svečanosti otvorenja Pelješkog mosta 30